

STOCKHOLMS UNIVERSITET
Institutionen för biologisk grundutbildning
Centrum för Naturresurs- och Miljöforskning

Miljöledning och miljörevision, 20p praktik

Miljöledning inom golfsporten

**En utvärdering och jämförelse av europeiska
Committed to Green
och Svenska Golf förbundets miljödiplom**

av
Magnus Lindgren

Magisteruppsats 2002:x (20 poäng), höstterminen 2001

Framsidesfoto från Ljunghusens Golfklubb av Stig Persson.

Sammanfattning

Golfsporten växer snabbt i stora delar av världen. Samtidigt är den väldigt arealkrävande med en potentiellt mycket stor miljöpåverkan, både positiv och negativ. Golfen har fått mycket kritik och ses av många som en miljöbov. Därför måste miljöfrågorna stå högt på dagordningen inom golfen. Under främst det senaste decenniet har också en del hänt.

På europeisk nivå finns sedan 1997 ”Committed to Green” som är ett enklare miljöledningssystem anpassat till golfklubbar. I Sverige är det inte så väl känt. Svenska Golfförbundet har istället valt att satsa på att golfklubbarna ska ta fram miljöplaner och de som gör det enligt uppsatta kriterier kan tilldelas ett miljödiplom.

Syftet med denna uppsats är att utvärdera Committed to Green och Svenska Golfförbundets miljödiplom. Jag har gjort jämförelser mellan Committed to Green och ISO 14001, och mellan Committed to Green och miljödiplomet. För att få kunskap om hur systemen uppfattas av de som använder dem genomfördes knappt 30 intervjuer med klubbrepresentanter. Därutöver har Svenska Golfförbundets sju bankonsulenter intervjuats. De spelar en viktig roll när det gäller informationen om miljöfrågor. Jag har även granskat hur Svenska Golfförbundet informerar om miljöfrågor med fokus på marknadsföringen av miljödiplomet och Committed to Green.

De båda studerade systemen skiljer sig åt på många sätt. Miljöplanen är ett enkelt och bra sätt för klubbarna att komma igång med miljöarbetet, men efter att fått diplom efterfrågar flera något att gå vidare med. Uppföljning och revision saknas, vilket är den största bristen med miljödiplomet. För att kunna bidra till ett mer framgångsrikt och strukturerat miljöarbete skulle miljödiplomet behöva utvidgas med framför allt miljöutredning, bättre dokumentation och revision. Ett annat alternativ är att göra miljödiplomet till ett uttalat första steg, där målet sedan är att klubbarna ska gå vidare med ett steg 2.

Committed to Green skulle kunna fylla den uppgiften och innehåller alla huvudkomponenterna i ett miljöledningssystem även om jämförelsen med ISO 14001 visar på flera skillnader. Committed to Green ställer inte samma krav på rutiner och har inte den betoning på kontroll från högsta ledningen som ISO-standarden har. Krav på utbildning och kommunikation inom organisationen är inte heller lika långtgående som i ISO och något krav om identifiering av de betydande miljöaspekterna finns inte. Detta är områden där förbättringar skulle kunna göras. Dessutom bör Committed to Green öka betoningen på delaktighet från klubbmedlemmarna. Men systemets stora fördel jämfört med ISO-standarden är att Committed to Green är utvecklat för just golf och att det är ett system som inte uppfattas som alltför omfattande och dyrt för en normal golfklubb som vill arbeta strukturerat med miljöfrågor.

Än så länge är det få klubbar som arbetar med miljöplaner eller efter Committed to Green. Min granskning av hur Svenska Golfförbundet centralt marknadsför dessa system och själva prioriterar miljöfrågorna visar på brister som till stor del kan förklara varför systemen ännu inte nått någon större spridning i landet. Bankonsulenterna når i första hand bara greenkeepers och det är viktigt att större grupper nås och där borde t ex tidningen Svensk Golf och hemsidan sgf.golf.se kunna spela en mycket större roll än de gör idag. En större prioritering av miljöfrågorna skulle behövas.

Nyckelord: ISO 14001, miljöplan, golfbanor, miljöledningssystem, miljöpåverkan.

Abstract

Golf is growing fast in large parts of the world. It occupies large green areas and its impact on the environment is potentially great, both in a positive and negative sense. Golf has been criticised and is by many regarded as an environmental hazard. Therefore, environmental issues should be a main priority in golfing. Some steps have also been taken during the past decade.

At the European level, "Committed to Green" has been in use since 1997. It is a simple environmental management system adapted to golf clubs. In Sweden, it is not that well known. Instead, the Swedish Golf Association has decided to concentrate on getting golf clubs to work with environmental plans. Clubs that do that and follow a number of criteria can be awarded an environmental diploma.

The aim of this thesis is to evaluate Committed to Green and the environmental diploma of the Swedish Golf Association. To that end, I have compared Committed to Green with ISO 14001, and Committed to Green with the environmental diploma. To gather knowledge of how the systems are perceived by those using them, interviews with some 30 representatives from golf clubs have been carried out. Furthermore, the seven golf course consultants of the Swedish Golf Association have been interviewed. The latter play an important role as far as the information about environmental issues is concerned. I have also examined how the Swedish Golf Association informs about environmental issues, focusing on the marketing of the environmental diploma and Committed to Green.

The two systems studied differ in many aspects. By using the environmental plan, a golf club can easily get started with its environmental work. However, after having obtained the diploma, many want to go even further. Follow-up and revision are missing, which is the major deficiency of the environmental diploma. To be able to contribute to more successful and structured environmental work, the environmental diploma ought to be extended with first and foremost environmental review, better documentation and audit. Another alternative is to make the environmental diploma a pronounced first step, the goal being for the clubs to proceed to step 2.

Committed to Green could be a means for doing that. It contains all the main components of an environmental management system, although the comparison with ISO 14001 shows that there are several differences. Committed to Green does not make the same demands for procedures and does not have the same emphasis on control from top management as the ISO standard. The requirements on training and communication within the organisation are not as far reaching as within the ISO, and there is no requirement for identification of the significant environmental aspects. These are areas where improvements could be made. In addition, Committed to Green ought to increase the emphasis on participation from the club members. But the main advantage of the system compared to the ISO standard is that it is developed especially for golf and it is a system that is not perceived as too comprehensive and expensive for the average golf club that wants to work with environmental issues in a structured manner.

So far, there are few clubs working with environmental plans or according to Committed to Green. My study of how the Swedish Golf Association markets these systems at the central level and how it prioritises environmental issues indicates deficiencies that could account for a great part of the explanation as to why the systems have not become more widespread in Sweden. The golf course consultants basically reach the greenkeepers and it is important that they reach larger groups. In that work, the paper "Svensk Golf" and the web site sgf.golf.se could play a much greater role than today. Environmental issues need to be given higher priority.

Keywords: ISO 14001, environmental plan, golf course, environmental management system, environmental impact.

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING.....	3
ABSTRACT	4
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	5
1 INLEDNING	6
1.1 PROBLEMFÖRMULERING OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	7
1.2 SYFTE	7
1.3 AVGRÄNSNINGAR	8
1.4 UPPSATSENS STRUKTUR.....	8
2 BAKGRUND	8
2.1 GOLFEN FÖRR OCH NU	8
2.2 GOLFENS MILJÖPÅVERKAN	9
2.3 STRUKTURERAT MILJÖARBETE.....	11
3 BESKRIVNING AV STUDERADE SYSTEM.....	12
3.1 SVENSKA GOLFFÖRBUNDETS MILJÖDIPLOM.....	12
3.2 COMMITTED TO GREEN.....	14
4 METOD	17
4.1 DOKUMENTGRANSKNING.....	17
4.2 ÖVERSÄTTNING OCH BETYDELSE AV BEGREPP	18
4.3 INTERVJUUNDERSÖKNING	18
4.4 METODKRITIK.....	19
5 RESULTAT.....	20
5.1 JÄMFÖRELSE MELLAN ISO 14001 OCH COMMITTED TO GREEN.....	20
5.2 JÄMFÖRELSE MELLAN COMMITTED TO GREEN OCH MILJÖDIPLOMET	24
5.3 INTERVJURESULTAT	25
6 DISKUSSION	32
6.1 MILJÖDIPLOMET – EN BRA START FÖR KLUBBENS MILJÖARBETE	32
6.2 COMMITTED TO GREEN – STEG 2 FÖR KLUBBAR MED MILJÖPROFIL?	34
6.3 HUR KAN MILJÖDIPLOMET OCH COMMITTED TO GREEN KOMPLETTERA VARANDRA?	36
6.4 STYRNING AV BETYDANDE MILJÖASPEKTER	37
6.5 SVENSKA GOLFFÖRBUNDETS ARBETE MED MILJÖFRÅGOR PÅ GOLFKLUBBAR.....	37
6.6 FORTSATTA STUDIER.....	39
7 SLUTSATSER.....	40
TILLKÄNNAGIVANDEN	41
REFERENSER	41
BILAGOR.....	44
BILAGA 1 – GRUNDLÄGGANDE KRAV I COMMITTED TO GREEN	44
BILAGA 2 – INTERVJUADE PERSONER.....	46
BILAGA 3 – INTERVJUMANUS.....	47

1 Inledning

Golfsporten växer snabbt i stora delar av världen. Det är en arealkrävande sport och en golfbana interagerar på många olika sätt med sin närmiljö (Stubbs 1997). Golfbanor kan ge positiv miljöpåverkan i form av exempelvis livsmiljöer åt arter som tryckts undan av det moderna jordbruket, men också negativ miljöpåverkan i form av olika utsläpp och övergödning och förstörelse av naturmiljöer. Golfsporten har ofta hamnat i konflikt med natur- och miljövården, främst vid nyanläggande av golfbanor men även driften av befintliga anläggningar har kritiserats. För att öka förståelsen mellan golf- och miljöintressen är det viktigt att öka kunskapen om vilken miljöpåverkan golfen verkligen har samt att arbeta för att minska den negativa påverkan och öka den positiva.

Under 1980- och 1990-talet började golforganisationer runt om i världen att ta miljöfrågorna på allvar. I mitten av 1980-talet inledde USA:s golfförbund olika satsningar på miljörelaterad forskning och utbildning. I Sverige tog Svenska Golfförbundet (SGF) 1992 fram ett miljöprogram: ”Golfbanan – en tillgång i naturen” (SGF 1992) och på europeisk nivå bildades 1994 en miljöenhet inom Europeiska Golfförbundet (EGA) (www.golfecology.com). I februari 1996 hölls ett seminarium i Göteborg på temat golf och naturvård (Arvidsson och Gustafson 1996), vilket kan sägas vara ett första möte mellan biologiska experter och företrädare för golfen.

I juli 1995 hölls den första världskonferensen om sport och miljö i Lausanne, Schweiz. Konferensen organiserades av Internationella Olympiska Kommittén, som är den dominerande idrottsorganisationen på global nivå. På den tredje världskonferensen 1999 i Rio de Janeiro antogs den olympiska rörelsens egen Agenda 21. Den syftar till att uppmuntra idrottsvärlden att aktivt arbeta för en hållbar utveckling. (www.olympic.org).

Miljöproblemen har under de senaste decennierna gått från att oftast vara lokala till att bli mer regionala och globala i sin utbredning och även öka i komplexitet. Därigenom har ett behov av att angripa miljöfrågorna mer strukturerat vuxit fram. (Henricson et al. 2000).

Ett sätt att strukturera miljöfrågorna och förtydliga för konsumenterna är de olika typer av miljömärkningar som blev allt vanligare under 1980- och 1990-talet främst pådrivet av miljö- och konsumentorganisationer. Syftet med en miljömärkning är att visa för konsumenten vilka varor och tjänster som är mindre miljöskadliga inom en viss produkt- eller tjänstegrupp. I miljömärkenas kriterier finns vissa bestämda miljöprestandakrav, och en jämförelse mellan olika produkter/tjänster/företag blir därför möjlig. Märkningen kan även fungera som en marknadsföringsåtgärd och ge goodwill till de företag och organisationer som går före. (Holm och Thunberg 1990).

Miljöledningssystem¹ skiljer sig från miljömärkning på så sätt att det är ett verktyg för att strukturera miljöarbetet i företag och organisationer av olika slag, i syfte att styra miljöarbetet så att miljömål och ständig förbättring uppnås. Det säger lite eller ingenting om själva produktens eller tjänstens miljöpåverkan. Drivande i att arbeta med miljöledningssystem och att få fram standarder för hur dessa ska utformas har främst varit företagsvärlden. Ett antal internationella företagsledare föreslog 1991 att Internationella Standardiseringsorganisationen

¹ Miljöledningssystem definieras enligt ISO 14001 (1996) som ”den del av det övergripande ledningssystemet som omfattar organisationsstruktur, planering, ansvar, praxis, rutiner, processer och resurser för att utveckla, införa, uppfylla, revidera och underhålla miljöpolicy”.

(ISO) skulle utveckla en internationell standard för miljöledning, och 1996 antogs de första standarderna inom ISO 14000-serien. (Henricson et al. 2000).

Olika typer av miljödiplomer och miljöledningssystem har blivit viktiga i arbetet med miljöfrågor även inom golfsporten, främst i Nordamerika och Europa. I Europa utvecklade EGA:s miljöenhet ett miljöledningssystem, kallat "Committed to Green" (CtG). Det har liksom ISO 14001 och EU:s motsvarighet EMAS ständigt förbättring som ledstjärna.

SGF tog 1997 fram en arbetsbok för klubbarnas miljöarbete (Ericsson och Spjuth 1997) med vars hjälp klubbarna kan upprätta en enkel miljöplan. Parallellt arbetades även fram ett system för hur de klubbar som gör en miljöplan kan belönas och 1999 antogs kriterierna för SGF:s miljödiplom (SGF 1999) där miljöplanerna står i fokus. Denna diplomering är en av många miljödiplomer av olika omfattning som vuxit fram. (se vidare kapitlet om miljödiplomet nedan).

1.1 Problemformulering och frågeställningar

Det finns stora möjligheter inom golfsporten till förbättring och positiv miljöpåverkan i form av t ex ökad biologisk mångfald. Olika former av strukturerat miljöarbete kan då vara av stor betydelse. Den övergripande frågan är hur de befintliga system som används eller erbjuds svenska golfklubbar fungerar idag, både ur miljöperspektiv och ur ett organisatoriskt perspektiv.

Bidrar Committed to Green och Svenska Golf förbundets miljödiplom till att svenska golfklubbar kommer igång och förbättrar sitt arbete med miljöfrågor? Jag vill utvärdera hur dessa två system som är aktuella för svenska klubbar fungerar, men även se på hur de är uppbyggda och hur de kan förbättras. SGF arbetar idag efter en bestämd organisation gentemot medlemsklubbarna och jag vill beskriva hur det arbetet bedrivs och diskutera hur det skulle kunna förbättras, med fokus på de två studerade systemen.

Medan ISO 14001 är en standard för miljöledningssystem inom många olika verksamheter är CtG ett enklare miljöledningssystem anpassat för golfklubbar och innehåller flera specifika krav anpassade just för den målgruppen. Målet med CtG är därför inte helt överensstämmande med ISO-standarderna, men det övergripande syftet är detsamma – att strukturera miljöarbetet. En jämförelse dem emellan är intressant för att se vilka delar som skiljer sig åt. Hur väl motsvarar CtG:s kriterier kraven i ISO-standarderna och vilka skillnader finns?

SGF har i sitt miljöarbete gentemot klubbarna valt att prioritera arbetet med klubbars miljöplaner och de klubbar som tar fram en miljöplan kan erhålla SGF:s miljödiplom. SGF har hittills inte satsat på CtG, men är intresserade av hur miljödiplomet och CtG kan samordnas. Systemen skiljer sig idag kraftigt från varandra och uppfyller delvis olika syften. För att undersöka om systemen kan komplettera varandra kommer jag att se närmare på de skillnader och likheter som idag finns mellan systemen.

1.2 Syfte

Arbetet syftar till att utvärdera användningen i Sverige av Committed to Green och Svenska Golf förbundets miljödiplom och diskutera hur dessa system, samt golf förbundets arbete med miljöfrågor gentemot sina klubbar, kan förbättras. Vidare syftar arbetet till att analysera hur väl Committed to Green motsvarar kraven i ISO 14001.

1.3 Avgränsningar

Studien begränsas till golfklubbar i Sverige och behandlar det europeiska miljöledningssystemet Committed to Green och Svenska Golf förbundets miljöarbete gentemot klubbar, främst genom miljöplaner och miljödiplomet. De klubbar som ingår i studien begränsas därför i första hand till de som kommit en bit i sitt miljöarbete och endast arbetet på klubbar som är medlemmar i SGF ingår.

Denna studie tar upp miljöarbetet i samband med drift av befintliga golfanläggningar. Hur nyanläggande av golfbanor genomförs är också mycket viktigt, men behandlas inte systematiskt i denna studie.

1.4 Uppsatsens struktur

Inledningsvis går jag igenom bakgrunden till golfens arbete med miljöfrågor, miljömärkning och miljöledning. Det mynnar sedan ut i en problemformulering och ett syfte. Jag går sedan kort igenom golfens historia och dess situation i Sverige idag som en bakgrund. Sedan behandlas övergripande golfens miljöpåverkan samt strukturerat miljöarbete inom golf-sporten. De studerade systemen miljödiplomet och CtG beskrivs.

Efter en beskrivning av metodval redovisas resultaten av studien. Resultatredovisningen är uppdelad i jämförelse mellan CtG och ISO 14001, jämförelse mellan CtG och miljödiplomet och redovisning av intervjuresultat. I diskussionen slutligen diskuterar jag de studerade systemen, hur de fungerar idag, de gjorda jämförelserna, för- och nackdelar med systemen samt förslag till förbättringar. Jag diskuterar även hur SGF arbetar med systemen och annat miljöarbete kopplat till klubbar, samt ger förslag på fortsatta studier. Sist dras ett antal slutsatser av studien.

2 Bakgrund

2.1 Golfen förr och nu

Golfens historia tros ha börjat för ca 600 år sedan då man spelade på Skottlands karga strandängar. 1764 gjordes de första banarkitektoniska ingreppen då vissa ändringar gjordes av St Andrews Old Course (som lär ha funnits i stort sett oförändrad sedan början av 1400-talet), så att den blev fick 18 hål. Under slutet av 1800-talet skedde den första riktiga golfboomen och strandängarna räckte inte till längre. Motvilligt började man anlägga golfbanor i inlandet. (Lorichs 1999).

Under denna första golfboom kom golfen till Sverige. Svenska Golf förbundet bildades 1904. Idag är golfsporten en av de snabbast växande sporterna i Sverige och det finns drygt 500 000 golfspelare (sgf.golf.se 010913) vilket gör golfen till Sveriges tredje största idrott (www.rf.se 011217).

Antalet klubbar som är medlemmar i SGF har vuxit från 35 st 1950 till dagens 413 klubbar (sgf.golf.se 010913). SGF har satt upp målet att 150 nya golfbanor ska anläggas mellan 2000 och 2004 (SGF Odaterad). De flesta klubbar har 18-hålsbanor (ca 250 st), men det finns även ett stort antal mindre klubbar (ca 100), ofta med 9-hålsbanor och även större med 27 eller 36 golfhål (drygt 60 st). Därutöver finns ytterligare ca 100 st, ofta mindre golfanläggningar som drivs som sk "pay and play-anläggningar" och som inte är anslutna i SGF. Totalt uppskattar golf förbundet att antalet golfhål i Sverige är ca 7 260 st. (Hammarström pers. meddelande).

De flesta SGF-anslutna golfklubbar i Sverige drivs som traditionella idrottsföreningar (ca 300 st) och banan ägs av klubben direkt eller indirekt via helägt dotterbolag. De är ideella föreningar där medlemmarna styr genom årsmöte och vald styrelse. En del klubbar (ca 120 st) har nyttjandeavtal med kommersiella banägare. (Hammarström pers. meddelande).

De golfklubbar som är anslutna till SGF organiseras i 21 golfdistrikt. Golf förbundet centralt styrs av en förbundsstyrelse. Kansliet är organiserat i ett antal olika enheter där ansvaret för miljöfrågorna ligger på banenheten. Den består av tre centralt anställda och sju regionala ban-konsulenter med ansvar för kontakten med klubbarna inom sitt geografiska område. Totalt har SGF 61 anställda. (sgf.golf.se 010913).

2.2 Golfens miljöpåverkan

Golfen är en väldigt arealkrävande idrott och en normal 18-hålsbana upptar upp till ca 70 ha, inklusive direkta spelytan (ca 25 ha, varav 1-2 ha är greener² och tees³, ca 5 ha är ruff⁴ och resten fairway⁵), klubbhus, maskinhallar, parkering, vägar etc. (2-3 ha) och naturområde (upp till ca 40 ha) (SGF 1992). Om man räknar om Sveriges totalt ca 7 260 golfhåll (Hammarström pers. meddelande) innebär det att knappt 30 000 ha upptas av golfbanor i Sverige (70 ha per 18-hålsbana/18 håll, ger hektar per håll, x 7 260 golfhåll). Ser man över hela Europa handlar det om ca 5 miljoner spelare på ca 5 200 golfbanor som upptar ca 250 000 ha mark (Stubbs 1997). Som jämförelse kan sägas att Stockholms läns totala åkerareal år 2000 var ca 87 000 ha (SJV 2001).

Det är uppenbart att en så stor och arealkrävande verksamhet som golfsporten påverkar miljön på olika sätt. SGF lät en konsult göra en utredning om golfens positiva och negativa miljö-påverkan (Andersson et al. 2000). Syftet var att sammanställa befintlig information om golf-banors miljöpåverkan och identifiera kunskapsluckor.

2.2.1 Övergripande miljöområden

Den utredning som SGF beställde sammanfattas genom att författarna lyfter fram tio olika områden och deras positiva och negativa miljöpåverkan. De gör även en bedömning av förbättringspotentialen inom respektive område (tabell 1) (Andersson et al. 2000).

Tabell 1. Presentation av direkt och indirekt miljöpåverkan från golfklubbar, samt hur stor förbättringspotential som respektive område bedöms ha enligt Andersson et al. (2000).

Område	Positiv	Negativ	Förbättringspotential
Lokalisering och utformning av golfbanor	Kan utgöra komplement och möjlighet till att skapa nya biotoper	Tar mycket yta i anspråk och medför påverkan på bifintliga naturvärden	Mycket stor
Intressekonflikter med friluftsliv	Möjliggör skidåkning vintertid	Kan bryta av promenadstråk i naturområden	Stor
Vattenhushållning	Kan utjämna vattenflödet i landskapet	Kräver mycket vatten vid torrperioder	Kan förbättras
Växtnäringsflöden	Golfbanan kan fungera som en närsaltsfälla för näringsrikt vatten	Övergödsling orsakar eutrofiering, misshushållning med resurser	Kan förbättras

² Green är den finast klippta och speciellt uppbyggda område som avslutar ett golfhåll.

³ Tee är den utslagsplats varifrån spelet på hålet börjar.

⁴ Ruff är det område som finns utanför de finklippta delarna av ett golfhåll.

⁵ Fairway är det klippta området som upptar större delen av ett golfhåll.

Bekämpningsmedel	-	Ger negativa effekter på ekosystem och natur	Kan minskas. Förbättrad kontroll behövs av användning
Biologisk mångfald och naturvård	Kan bidra med viktiga naturmiljöer och kulturlandskap	Idag medför nyanläggning/ markanvändning/ skötsel-sätt att mångfalden utarmas	Mycket stor
Energi och resursanvändning	-	Utsläpp av växthusgaser, försurande och hälsofarliga ämnen	Stor
Maskiner i golfbane-skötseln	-	Utsläpp av försurande och hälsofarliga ämnen. Buller	Stor
Byggnader, klubbhus etc.	-	Medför utsläpp av växt-husgaser och ozonned-brytande ämnen	Kan förbättras
Organisation och utbildning av personal och medlemmar	Möjlighet att nå stor grupp av befolkningen med miljöinformation	Dåligt fungerande i nuläget	Mycket stor

På internationell nivå finns två miljöprogram anpassade för golf; CtG i Europa och Audubon Internationals miljöprogram i Nordamerika. De miljöområden som tas upp inom ramen för dessa program samt i Australiensiska Golfunionens miljöstrategi visas i tabell 2.

Tabell 2. Huvudpunkterna i europeiska CtG (Stubbs 1997), nordamerikanska Audubon Internationals program Audubon Cooperative Sanctuary Program – for Golf (ACSP) (www.audubonintl.org 011029) och Australiensiska Golfunionens miljöstrategi (AGU) (Anonym 1998).

Miljöområde	CtG	ACSP	AGU
Naturvård	x	x	x
Vattenhushållning	x	x	x
Avfallshantering	x		x
Grönyteskötsel (utsläppskontroll)	x		
Reduktion av kemikalieanvändning och säkerhet		x	
Vattenkvalitet		x	
Bekämpningsmedel			x
Gödningsämnen			x
Skydd av jordkvalitet			x
Energieffektivitet och upphandlingspolicy	x		
Utbildning och arbetsmiljö	x		
Kommunikation och allmän medvetenhet	x		
Extern kommunikation och utbildning		x	
Miljöplanering		x	
Landskap och kulturarv	x		
Banombyggnader			x

2.2.2 Miljöaspekter på en golfklubb – tidigare studier

De övergripande miljöområdena som togs upp i stycket ovan täcker in de flesta områden där miljöpåverkan kan tänkas uppstå, men vilka olika miljöaspekter⁶ finns på en enskild svensk golfklubb och vilka är betydande? För att kunna besvara de frågorna på ett tillfredsställande sätt behövs ett antal miljöutredningar, men tyvärr finns det inte många gjorda på svenska golfklubbar. Jag har bara fått kännedom om tre stycken miljöutredningar under detta arbetes gång som ska vara av en tillräcklig omfattning för att kunna ligga till grund för en ISO eller EMAS-certifiering. Den ena görs på Kallfors golfbana parallellt med detta arbete och är i skrivande stund inte publicerad (Barrud Manuskript) och de två andra är gjorda på Söderåsens GK och Alvesta GK, där den sistnämnda inte har varit möjlig att få se (Svedenbrant pers. meddelande).

Barrud (Manuskript) identifierar 39 olika miljöaspekter på Kallfors GK och dess golfbana. Dessa fördelas på fastighet (7 st), kontor (6 st), golfbanan (19 st), leveranser (5 st) och spelarnas miljöpåverkan (2 st). Av dessa bedömdes följande åtta vara betydande: användning av diesel, kväve och kalium, leverans av matvaror, användning av bensin och diesel vid spelarnas transporter till och från banan, blandat avfall samt papper.

I miljöutredningen på Söderåsens GK (Svedenbrant 2001) beskrivs sju miljöaspekter som bedömts som betydande. De är transporter (till och från klubben och arbetsfordon), uppvärmning/kylning, elförbrukning, restaurangen (val av varor, material och kemikalier samt avfall), kansliet (inköp, papper, telefonsammanträden), banskötsel (arbetsmaskiner, gödning och bekämpningsmedel) och sortering av avfall.

2.3 Strukturera miljöarbete

Miljöledningssystem har blivit ett allt vanligare verktyg att i främst företagsvärlden strukturera upp arbetet med miljöfrågor. Ett fullt utbyggt miljöledningssystem enligt ISO 14001 kan beskrivas genom den så kallade miljöledningssnurren, med huvuddelarna; policy, planering, införande och drift, kontroll och korrigerande åtgärder samt ledningens genomgång. Totalt finns 52 skall-krav i ISO 14001 som ska uppfyllas. En viktig del i standarden och i miljöledningssnurren är strävan mot ständig förbättring av företagets miljöprestanda⁷. Den är stark kopplad till hur företaget eller organisationen arbetar med sina miljöaspekter. (ISO 1996).

Att certifiera sitt miljöledningssystem innebär att det godkänns och uppfyller standardens krav. Ett certifikat eller godkännande är, till skillnad från miljömärkningssystem, i sig inget tecken på att företaget är bättre miljömässigt än någon annan i branschen. En certifiering innebär bara att man på ett strukturerat sätt arbetar med miljöfrågor. Trots det lyfts certifikaten ofta fram i marknadsföring och innehavaren av certifikatet påstår sig ofta mer eller mindre ha bättre miljöprestanda än konkurrenterna. Detta har lett till att miljöledningssystem ibland setts på med viss skepsis från bl a miljöörelsens sida (Eiderström 1999) och nyligen kom också en kritisk granskning från Riksrevisionsverket (RRV 2001). De konstaterar bl a att certifierade miljöledningssystem inte är någon garanti för ett bättre miljöresultat.

⁶ Miljöaspekt definieras enligt ISO 14001 (1996) som ”delar av en organisations aktiviteter/verksamhet, produkt eller tjänster som kan inverka på miljön.”

⁷ Miljöprestanda definieras enligt ISO 14001 (1996) som ”mätbara resultat från miljöledningssystemet, relaterade till en organisations styrning av sina miljöaspekter, baserade på egen miljöpolicy, övergripande miljömål och detaljerade miljömål.”

Ett annat problem med certifiering av miljöledningssystem enligt ISO eller EMAS är att det uppfattas som relativt dyrt, tidskrävande och komplicerat framför allt för små och medelstora företag. Ett stort antal olika miljödiplomer har därför vuxit fram som varierar i omfattning och struktur men som innehåller några eller alla av komponenterna (byggda på miljöledningssystemens delar); policy, utredning, miljöledningssystem (baserat på kontinuerliga förbättringar), revision och rapport. Dessa fungerar som enklare och billigare varianter av fullt utbyggda miljöledningssystem enligt ISO eller EMAS. (Birkenheim et al. 1999).

Olika typer av miljödiplomer och miljöledningssystem har blivit viktiga i arbetet med miljöfrågor inom golfsporten främst i Nordamerika och Europa. USA:s golfförbund har samarbetat med en av Nordamerikas största naturvårdsorganisationer, Audubon International. 1991 utvecklade de ett program för miljöarbete på golfklubbar kallat "Audubon Cooperative Sanctuary Program for Golf" som idag följs av över 2 300 klubbar i Nordamerika. (www.audubonintl.org 011029).

I Europa utvecklade EGA:s miljöenhet miljöledningssystemet Committed to Green, som presenterades i samband med den stora golftävlingen mellan Europa och USA – Ryder Cup på Valderrama i Spanien i september 1997. Systemet har efter lanseringen utvecklats vidare och sedan januari 2000 drivs det som en stiftelse med samma namn av dess grundare David Stubbs. Stubbs har, förutom det amerikanska Audubon-programmet, också inspirerats av ISO 14000-serien och EMAS. CtG har liksom ISO och EMAS ständigt förbättring som ledstjärna (se kapitel om Committed to Green nedan).

I november 1999 undertecknades "Valderrama-deklarationen" där högsta representanterna för USA:s golfförbund, Royal & Ancient Golf Club of St Andrews⁸ och EGA tillsammans med Internationella Olympiska Kommittén, Världsnaturfonden, UNEP⁹ och EU-kommissionen deklarerar vikten av golfens arbete i enlighet med idrottens Agenda 21. Deklarationen lyfter fram Audubon-programmet och CtG i detta arbete och dess logotyper pryder också deklARATIONEN. (www.golfecology.com).

I Sverige har SGF, som nämnts ovan, satsat på ett eget system och i samband med att arbetsboken för klubbarnas miljöplaner togs fram (Ericsson och Spjuth 1997) arbetades även fram ett sätt för hur de klubbar som gör en miljöplan kan belönas. 1999 antogs kriterierna för SGF:s miljödiplom (SGF 1999) där miljöplanerna står i fokus.

3 Beskrivning av studerade system

3.1 Svenska Golfförbundets miljödiplom

Svenska Golfförbundets arbete med klubbarnas miljöfrågor har de senaste åren fokuserats på att få klubbarna att ta fram miljöplaner och SGF tog för detta ändamål fram en arbetsbok (Ericsson och Spjuth 1997). Den är tänkt att vara en hjälp till klubbarna och tar upp 15 verksamhetsområden som klubbarna kan utgå ifrån med möjlighet att lägga till och dra ifrån områden. Inom varje område bör klubben redovisa vad de gjort ("Detta har vi genomfört") och vad som planeras ("Detta ska vi göra") med utsatt färdigdatum och ansvarig. Inom varje område finns också några punkter med tips på saker att börja diskutera kring. De 15 områdena är (med exempel på punkter att diskutera, enligt arbetsboken):

⁸ R&A är den äldsta av klubbarna vid den inom golfen klassiska The Old Course i St Andrews och en klubb som i hög grad styr golfen i Europa, beslutar om regler etc.

⁹ UNEP är FN:s miljöprogram (United Nations Environment Programme)

- **Delaktighet** (Hur blir alla medlemmar delaktiga i miljöarbetet? Behövs mer utbildning?)
- **Inköpsrutiner** (Inköspolicy vad gäller miljömärkning, lokalt producerat, återvinning)
- **Fastigheter** (Energiåtgång för uppvärmning och varmvatten, urinseparering, solfångare)
- **Kontorsmiljö/administration** (Papperskonsumtion, miljömärkta produkter)
- **Restaurang** (Engångsglas/burkar, lokalproducerade råvaror, Kravodlat, avfallshantering)
- **Shopen** (Emballagehantering, material som kan återvinnas, miljöpeggar)
- **Källsortering/Kompostering** (Hur kan avfall/sopor tas om hand, kompost av gräsklipp mm?)
- **Kommunikation** (Samåkningsruta, allmänna kommunikationer till banan)
- **Energianvändning** (Elbilar/klippare, miljömärkta drivmedel/oljor, elförbrukning till pumparna)
- **Markbyggnad** (Material och teknik som ger litet underhåll och näringsläckage, dränering)
- **Förebyggande av gräskador** (Åtgärder som kan minimera användningen av växtskyddsmedel, val av grässort)
- **Växtnäringstillförsel** (Hur kan gödslingsprogram miljöanpassas, kompost som näringstillförsel)
- **Vattenvård/användning** (Använda eget dränerings- och ytvatten, använda vatten från reningsverk, dagvatten etc, anlägga fångdammar)
- **Vård av banans naturmarker** (Upprätta en skötselplan för alla golfbanans naturmarker, inventering av rödlistade arter, holkar till fåglar som kan hålla efter sork och insekter)
- **Miljörevision** (Hur kan uppföljning av miljöarbetet organiseras?, särskilt avsnitt i verksamhetsberättelsen, miljörevisor)

För att belöna de klubbar som jobbar med miljöplaner togs kriterier för ett miljödiplom fram. Syftet med miljödiplomet är enligt kriterierna att: ”Stimulera golfklubbar att aktivt arbeta med miljöfrågorna i förgrunden samt stimulera till ett aktivt deltagande av klubbens medlemmar men även visa omvärlden att golfbanan kan vara en tillgång för miljö och natur. Miljödiplomet ska vara en bekräftelse på att klubben har *inlett* ett aktivt miljöarbete.” (SGF 1999).

I kriterierna för miljödiplom står vidare att:

Vägledande för kriterierna ska vara den övergripande inriktningen som redovisas i Agenda 21.

- Klubben ska på sitt årsmöte ha antagit en miljöpolicy för hela klubbens verksamhet,
- En miljöplan i någon form ska finnas upprättad som redovisar genomförda och planerade åtgärder,
- Ett antal miljöåtgärder ska vara genomförda inom följande områden: Kretsloppstänkande, resursanvändning, energihushållning och biologisk mångfald,
- Miljöplanen ska vara kommunicerad med organisationer utanför golfen till exempel kommun, idéburna naturvårdsorganisationer.
- Vidare ska medlemmarna ha varit delaktiga i det praktiska planeringsarbetet med upprättande av miljöplanen.

Det är SGF centralt som utformar och tillhandahåller diplom samt fastställer kriterier. Distrikten erbjuder möjligheten att till sina medlemsklubbar tillsammans med SGF:s bankonsulenter utfärda och administrera miljödiplom. Bankonsulenter granskar på plats att kriterierna är uppfyllda och undertecknar tillsammans med distriktet diplomerna.

Första diplomerna delades ut 1999 och vid detta arbetes inledning hade 13 klubbar fått det (sgf.golf.se 010913).

Miljödiplomen ska, enligt kriterierna (SGF 1999) ses som en bekräftelse från Golf förbundet att klubben som får diplomerna har inlett ett aktivt miljöarbete och är en engångsbetygelse.

Någon uppföljning av att klubbarna arbetar vidare i enlighet med kriterierna eller möjlighet till ny prövning och revision för att behålla miljödiplomet saknas. Att söka och få bli diplomerad är kostnadsfritt för klubben.

3.2 Committed to Green

Committed to Green är ett frivilligt program med tyngdpunkten på ständig förbättring som lanserades 1997 av Europeiska Golf förbundets miljöenhet, men som sedan januari 2000 drivs som en stiftelse. Stubbs (1997) skriver att CtG är utvecklat för att passa alla typer av golfklubbar som ofta kan jämföras med små eller medelstora företag som inte har resurser att arbeta med avancerade miljöledningssystem. Prioriteten ligger på att öka medvetenheten, inte på "att belasta med rigorösa standarder". CtG tar inte bara upp rena miljöfrågor utan berör också sociala, kulturella och ekonomiska faktorer som, enligt Stubbs, är viktiga för långsiktig hållbarhet (Stubbs 1999).

CtG stöds av de stora aktörerna inom europeisk golf, inklusive Europeiska Golf förbundet och Royal & Ancient Golf Club of St Andrews och även Internationella Olympiska Kommittén (Stubbs pers. meddelande).

CtG-processen kan beskrivas som fem steg (Stubbs 1997):

1. Policy: Klubbens medlemmar ska anta en policy där man uttalar att man strävar mot förbättrad miljöprestanda och de ska bilda en "CtG"-grupp för att sköta projektet.
2. Miljöutredning: Klubben ska göra en miljöutredning (Environmental Review) för att ha kunskap om dagsläget.
3. Miljöledningsprogram: De ska utifrån miljöutredningen ta fram ett miljöledningsprogram (Environmental Management Programme) som integrerar miljö- och golfintressen och sätter upp tidsatta mål som följs upp i interna revisioner.
4. Revision: Efter ca 3 år kan en ansökan göras om fullt godkännande och då ska en revision göras för att se ifall klubben har nått sina inledande miljömål.
5. Erkännande: Om klubben har gjort signifikanta framsteg kan de få "Committed to Green Certificate for Environmental Excellence". Hela klubbens verksamhetsområde ska täckas in.

3.2.1 Krav på de första stegen i Committed to Green

Stubbs (1997) påpekar att om arbetet med miljöfrågorna ska bli framgångsrikt krävs det ett brett stöd och att frågorna inte behandlas som ett sidointresse. Steg 1 i CtG-processen är därför att upprätta en miljöpolicy som antas av klubbens medlemmar. Där ska strävan mot ständig förbättring fastslås. Klubben ska även bilda en CtG-grupp för att driva projektet och aktivera anställda, medlemmar och gärna utomstående specialister för att ge arbetet en stabil grund. Nyckelmedlemmar i CtG-gruppen bör vara bl a greenkeepern¹⁰ och ordförande i bankommittén. Gruppens första uppgift blir klubbens steg 2; att granska nuvarande miljö-situation det vill säga att göra en miljöutredning.

En god kunskap om klubbens aktuella miljöprestanda är viktigt och ligger till grund för upprättandet av framtida miljöledningsprogram. Exakt hur miljöutredningen ska göras och

¹⁰ Den ansvarige för golfbanans skötsel.

redovisas kan, enligt Stubbs (1997) skilja sig mellan klubbar, men man rekommenderar att de åtta huvudområden som CtG arbetar med (se nedan) gås igenom. CtG har nu senare tagit fram ett formulär på 25 sidor (CtG Odaterad) som klubbarna kan använda.

Steg 3 är att upprätta ett miljöledningsprogram. Det bör täcka upp alla de områden som CtG behandlar, men vara anpassad för den aktuella klubben. Stubbs (1997) skriver bl a om vikten av dokumentation av olika skötselpolicy, planer etc. Programmet ska innehålla tidsatta mål och följas upp i interna revisioner.

3.2.2 Kriterier för Committed to Green Certificate of Environmental Excellence¹¹

Klubbarna rekommenderas att arbeta med sina miljöledningsprogram i ca tre år innan man söker om fullt godkännande hos CtG.

Stöd, råd och anvisningar till klubbarna ges i första hand av det nationella golfförbundens miljørådgivare där sådana finns. När klubben är redo för steg 4, att söka godkännande, görs det först till deras nationella miljørådgivare som till sin hjälp bör ha en expertpanel bestående av representanter från det nationella golfförbundet, nationella greenkeeperförbundet, miljöorganisationer, myndigheter och forskarvärlden. I de länder där miljørådgivare saknas kan klubben vända sig direkt till CtG. Ansökan ska bestå av en miljöredovisning (Environmental Statement) som beskrivs närmare nedan.

För svensk del har SGF:s förbundsstyrelse fattat beslut om att delta i CtG (SGF 2001b) och bankonsulenterna fungerar därmed som Sveriges miljørådgivare i CtG-sammanhang.

Nästa steg för en klubb är att få godkännande också från CtG-stiftelsen. Som grund för besluten ligger klubbens miljöredovisning och verifierande uppgifter från den nationella expertkommittén. Till sin hjälp har stiftelsen en internationell rådgivande kommitté som kan kallas samman för att fatta de slutliga besluten om fullt godkännande. Den fungerar som en oberoende, rådgivande kommitté till CtG för att garantera trovärdigheten i systemet och att säkra en rimlig balans i tolkningen av standarden över Europa.

Efter en godkänd revision där klubben uppvisat förbättringar når den steg 5: "Committed to Green Certificate of Environmental Excellence". De första 15 klubbarna godkändes hösten 2000 och kommer från Skottland, England, Finland, Danmark och Portugal (www.committedtogreen.org 011030). I Sverige har tre skånska klubbar beslutat att börja arbeta enligt CtG (Ljunghusens GK, S:t Arild GK och Rya GK). Ljunghusen och S:t Arild har arbetat enligt CtG en tid och kan eventuellt godkännas redan vid nästa beslut våren 2002 (Stubbs pers. meddelande).

3.2.2.1 Innehållet i miljöredovisningen

Ansökan om fullt godkännande ska bestå av en miljöredovisning. Den ska vara offentlig och åtta olika specifika miljöområden ska täckas in och redovisas. Dessa är:

- Naturvård
- Landskap och kulturarv
- Vattenhushållning
- Grönnyteskötsel (utsläppskontroll)

¹¹ Om inget annat anges så kommer uppgifterna under denna rubrik från Committed to Greens kriteriedokument där riktlinjer, råd och krav för fullt godkännande anges (CtG 2001).

- Avfallshantering
- Energieffektivitet och upphandlingspolicy
- Utbildning och arbetsmiljö
- Kommunikation och allmän medvetenhet

Inom varje område ska vissa obligatoriska, grundläggande krav (både kvalitativa och kvantitativa) uppfyllas och det ska också bli en beskrivning av framsteg och framtida mål inför nästa revidering (se nedan).

Grundläggande krav

För att godkännas av CtG krävs att vissa grundläggande krav är uppfyllda. Dessa innefattar dels vissa krav på miljöledning och dels på de åtta miljöområdena. Totalt handlar det om 46 st grundläggande kravpunkter och dessa finns i sin helhet i bilaga 1.

Beskrivning av framsteg och framtida mål

Vart och ett av de åtta miljöområdena ska redovisas med hur de grundläggande kraven klaras, beskrivning av framsteg och framtida mål. Klubben ska tydligt skilja på redan gjorda framsteg och de framtida målen i sin miljöredovisning.

CtG påpekar att de klubbar som visar en genomtänkt strategi anpassad till sina lokala förutsättningar ska belönas. Klubbarna uppmuntras att själva prioritera bland de åtta områden som de ska arbeta med. Man ska uppfylla de grundläggande kraven på alla, men därutöver ska deras individuella karaktär synas i hur de arbetar och prioriterar.

Utöver de 46 grundläggande kraven ska en beskrivning av gjorda framsteg och framtida mål göras. I kriteriedokumentet listas ett stort antal förslag och möjliga åtgärder inom varje område. Det kan handla om; vidareutbildning, att bredda miljöledningsprogrammet till nya områden, skapa nya habitat och buffertzoner runt vattenytor, byta till lågenergibelysning och miljöbättre maskinpark, anta miljöpolicy vid inköp, utreda hur medlemmar och besökare tar sig till klubben, införa en miljödel i medlemsbladet och/eller hemsidan, förbättra allmänhetens tillgång till klubbområdet samt ordna naturinventeringar och bevarandeprojekt osv.

Under rubriken ”framtida mål” ska de specifika målen för nästa revisionsperiod sättas upp. De är en blandning av kvalitativa och mätbara åtgärder. För att siffrorna ska vara jämförbara sätts de i relation till de basuppgifter som uppgavs i miljöutredningen. För många områden varierar uppgifterna mycket beroende på externa effekter. Vattenförbrukningen är t ex. väldigt beroende av hur regnmängden varierat. Dessa variationer eller trender ska då förklaras.

Övriga krav på miljöredovisningen

Förutom genomgången av miljöledningen och de åtta miljöområdena med grundläggande krav och beskrivning av framsteg och framtida mål ska miljöredovisningen innehålla en sida om ”miljöinnovationer”. Dessa kan bestå av åtgärder som inte passar in under någon av de nio rubrikerna ovan, eller vara speciellt värda att nämnas mer detaljerat. I kriterierna nämns ett antal exempel som; användning av alternativa energikällor, samarbetsprogram med miljöorganisation eller universitetsinstitution, sponsring av externa miljöprojekt och uppmuntrande av gamla kunskaper som läggning av gårdesgårdar etc.

Klubben ska också i sin miljöredovisning redovisa begränsande faktorer som gjort att vissa projekt eller mål inte genomförts eller inte blivit lyckade. Syftet med den redovisningen är att lära sig av misstag och att förstå vilka negativa förutsättningar som påverkar utfallet.

Miljöredovisningen ska vidare innehålla en sida med slutsatser där de viktigaste miljöåtgärderna nämns, där socio-ekonomiska fördelar för lokalsamhället, anställda, medlemmar och besökare, samt för klubben själv lyfts fram och där viktiga prioriteringar framöver listas.

Sist ska också en referenslista finnas där all citerad information tas upp. Dessa dokument ska finnas samlade på klubben.

Miljöredovisningen bör hållas till ett blad per rubrik (sammanfattning, miljöledning, de åtta områdena, miljöinnovationer, begränsande faktorer, slutsatser och referenser), och totalt på högst 20 sidor.

3.2.2.2 Förnyelse av certifikatet

Committed to Green Certificate of Environmental Excellence gäller i tre år och för att få behålla certifikatet måste klubben ansöka om förnyelse av utmärkelsen med en ny miljöredovisning enligt samma procedur som vid den ursprungliga ansökan. Eftersom systemet lanserades hösten 1997 och de första klubbarna godkändes hösten 2000 har någon förnyelse ännu inte blivit aktuell och beskrivningen av vad som förväntas är därför mycket kortfattad i kriteriedokumentet.

4 Metod

Jag inledde arbetet med att orientera mig i vad som är gjort inom miljö och miljöledning inom golfen genom att ta kontakt med SGF centralt, ett par av deras bankonsulenter och ett antal klubbar. Jag fick även en hel del skriftligt material och sökte på ett antal hemsidor. Utifrån detta inriktades studien mot CtG och SGF:s miljödiplom, som är de två system för golf som förekommer i Sverige.

4.1 Dokumentgranskning

Studien består främst av en dokumentgranskning där jag studerat kriterier och bakgrundsmaterial till CtG och SGF:s miljödiplom för att få kunskaper om systemens uppbyggnad för den utvärdering som studien syftar till. Jag har även granskat miljöinformationen på SGF:s hemsida (sgf.golf.se 011207), sökt i tidningen Svensk Golfs internetbibliotek över årgångarna 2000-2001 (svensk.golf.se 011207) och studerat annan relevant litteratur för ämnet. Ytterligare information har jag fått genom samtal och e-postkontakt med miljöansvarig och bankonsulenter på SGF, personer involverade i CtG samt andra personer engagerade i miljöfrågor kring golf.

En jämförelse mellan CtG och kraven i ISO 14001 genomfördes. Jag jämförde lydelsen på varje skall-krav i ISO-standarden (ISO 1996) med de grundläggande kraven (CtG 2001) samt beskrivningar och riktlinjer i CtG (Stubbs 1997 och CtG 2001). Bedömningen av i vilken grad CtG och ISO-kraven motsvarar varandra gjordes i fem olika nivåer. Definitioner av hur dessa nivåer bedömts framgår av tabell 3 nedan, där resultatet av jämförelsen redovisas.

En liknande jämförelse gjordes också mellan CtG och miljödiplomets kriterier utifrån de komponenter som Birkenheim et al. (1999) använt vid utvärdering av miljödiplomeringar. Definitioner framgår av tabell 4 i resultatredovisningen. En jämförelse gjordes också mellan systemen vad gäller vilka styrande dokument de kräver och hur behandlingen av miljöområden skiljer sig mellan systemen. Detta gjordes genom jämförelse av de dokument som beskriver systemen (Stubbs 1997, CtG 2001, SGF 1999 och Ericsson och Spjuth 1997).

Uppgifter om vilka klubbar som fått miljödiplomet hämtade jag från SGF:s hemsida (sgf.golf.se 010913) och namn på de klubbar som beslutat börja arbeta enligt CtG fick jag från bankonsulent Kim Sintorn, som deltagit på några möten i CtG:s technical group (Sintorn pers. meddelande).

4.2 Översättning och betydelse av begrepp

Committed to Greens kriterier och begrepp finns inte i någon officiell svensk översättning utan i detta arbete används egna översättningar. De engelska begreppen som används i CtG är ofta samma som används i ISO eller EMAS och har också översatts till motsvarande svenska begrepp. Begreppens definitioner enligt ISO skiljer sig dock från hur de används i CtG. I de avdelningar som handlar om CtG använder jag dessa begrepp i den betydelse de har i CtG.

Namnet ”Committed to Green” (CtG) är både ett egennamn på en stiftelse och ett miljöledningssystem och används i uppsatsen i båda dessa betydelser.

”Miljödiplomet” används i uppsatsen både som namn på det system SGF arbetar med och där miljöplanerna är en viktig del, men också för själva utmärkelsen en klubb som uppfyllt kriterierna kan tilldelas.

Av praktiska skäl har jag valt att kalla både CtG och miljödiplomet för ”system”, i detta fall i betydelsen; *en typ av organiserat sätt att arbeta med miljöfrågor på golfklubbar*, trots att de skiljer sig på flera sätt.

4.3 Intervjuundersökning

För att bättre kunna utvärdera framförallt miljödiplomet, men även CtG, genomförde jag en intervjuundersökning där i första hand ordföranden i alla de 13 klubbar som fått miljödiplomet och de tre som beslutat börja arbeta enligt CtG intervjuades. I samtliga tre CtG-klubbar intervjuades även den som nämndes som drivande eller ansvarig för miljöfrågorna för att få en lite bredare syn på CtG, eftersom så få klubbar i Sverige arbetar efter det systemet. Syftet med intervjuerna var att få bättre kunskap om hur klubbarna uppfattar miljödiplomet och CtG och hur de fungerar i praktiken samt hur de informerats om dem.

Utöver detta intervjuade jag ytterligare sex klubbordföranden för att få med minst två klubbar inom vart och ett av SGF:s geografiska arbetsområden. Fyra av dessa är klubbar som, enligt uppgifter jag fått under arbetet, gjort olika miljöåtgärder och därmed kan anses ha kommit en bit i sitt miljötankande och vara mottagliga för att arbeta enligt golfförbundets miljödiplom eller CtG. De två kvarvarande klubbarna valdes genom slumpval.

Även alla sju bankonsulenter som ansvarar för varsitt geografiskt område intervjuades. Syftet med intervjuerna var att få bättre kunskap hur bankonsulenternas arbete går till och hur de ser på miljöarbetet i stort samt på miljödiplomet och CtG. (Förteckning över alla intervjuade personer finns i bilaga 2).

Intervjuerna genomfördes per telefon mellan 27 oktober och 21 december 2001 och pågick ca 15-40 minuter. De gjordes standardiserat och följde färdiga intervjumanus, olika för de tre klubbkategorierna; miljödiplomerad, CtG och övriga, samt för bankonsulenterna (se bilaga 3). Frågorna formulerades ibland om lite utifrån förutsättningarna på den aktuella klubben, eller kunskapen hos den intervjuade. Ibland fick jag förklara frågorna lite närmare och vissa följdfrågor har också ställts. Anteckningar gjordes under intervjuerna, vilka förtydligades och renskrevs direkt efteråt.

Det bör tydligt påpekas att de klubbar som ingår i intervjuerna inte är någon representativ grupp av svenska golfklubbar vad gäller miljöarbete, utan är med få undantag valda för att de fått miljödiplomet, beslutat börja arbeta enligt CtG eller på annat sätt utmärkt sig genom sitt miljöarbete.

4.4 Metodkritik

Jag har i hög grad valt dokumentgranskning som metod i denna studie. Det kan leda till en skev bild av verkligheten ifall dokumenterade regler, rutiner och arbete skiljer sig från vad som verkligen görs. T ex är SGF:s styrning av hur klubbarnas miljöplaner utformas medvetet ganska liten för att främja klubbarnas eget upplägg och inte avskräcka dem med för mycket skrivet material (Sintorn pers. meddelande). Mitt intryck är att skillnaderna inte är så stora som de uppfattas vid granskning av dokumenten. En miljöplan enligt SGF kan mycket väl vara minst lika omfattande som ett miljöledningsprogram enligt CtG. Det beror i hög grad på klubbens ambitionsnivå.

Intervjuer som metod kan ge vissa felkällor. Det finns en risk att den intervjuade vill ge en bild som inte helt överensstämmer med verkligheten. De kan vilja visa sig bättre än de är, ge de svar de tror att intervjuaren vill höra eller påverkas av sin egen bild av verkligheten och egna intressefrågor etc. Jag valde att föra anteckningar istället för att spela in intervjuerna, vilket medför att den intervjuades exakta formuleringar ofta inte kom med, men syftet var inte att samla upp citat, utan bl a att få en bild över hur systemen uppfattas och fungerar. Detta kan förstås skildras genom citat och jag har också valt att redovisa vissa svar, men de ska ses som illustration till framkomna åsikter snarare än direkta citat.

I de intervjuer jag genomfört har jag försökt ställa frågorna på likartat sätt men i vissa fall har de intervjuade tolkat frågorna olika och de har även svarat olika utförligt vilket kan utelämnat vissa uppgifter. Kunskapen hos de intervjuade varierar och påverkar också resultatet. Både kunskapen om natur- och miljöfrågor och kunskapen om klubben och golf varierar. De hade t ex suttit som ordförande olika lång tid. På frågan ”Har ni kunskap om ifall det finns några hotade arter på er bana?” nämnde t ex en intervjuad att de hade dåliga kunskaper om insektsfaunan, vilket jag tolkar som att personen hade god kunskap om vidden av den biologiska mångfalden, medan en annan intervjuad menade att han bodde i området och visste vilka djur som fanns där.

Jag valde att i första hand söka ordföranden i klubbarna. Detta för att få svaren från den högste ansvarige. Eftersom ordförandena oftast är helt ideellt arbetande och därför inte har samma kunskap som t ex greenkeepern eller klubbchefen kan det ha givit ett sämre resultat på vissa sätt än om jag istället låtit klubben själv välja vem som ska svara på frågor om klubbens miljöarbete. Samtidigt är kunskap och engagemang hos ordföranden också viktigt. Det ideala kunde varit att intervjua flera nyckelpersoner i varje klubb, men till det har inte tiden räckt. I några fall har ordföranden velat hänvisa delar av intervjun till andra inom klubben och jag har även i några fall gjort kompletteringar hos andra klubbföreträdare (se bilaga 2).

Egna erfarenheter och kunskaper påverkar hur olika uppgifter tolkas. Mitt tidigare examensarbete som innehöll en del om golfdammar som groddjurslokaler (Lindgren 1996) och senare arbeten jag gjort är saker som påverkar den syn jag haft när jag inlett denna studie. Jag har ett intresse för de möjligheter som golfen har att förbättra sina positiva miljöaspekter genom de biotoper som kan skapas på och kring en golfbana. Jag har även tidigare spelat golf i ca 10 år.

Den jämförelse mellan skall-kraven i ISO 14001 (1996) och CtG (Stubbs 1997 och CtG 2001) är svår att göra då ISO-standarden och CtG skiljer sig på flera sätt. ISO och CtG använder olika termer och medan ISO är ett generellt system som ska kunna passa en mängd olika verksamheter, så är CtG anpassat för golf. En utvärdering av CtG mot de 52 kravpunkterna i ISO är därför inte helt lätt.

5 Resultat

Denna studie syftar till att utvärdera CtG och miljödiplomet och se hur systemen fungerar, hur de är uppbyggda och hur de kan förbättras. Jag vill också studera hur SGF:s arbete med miljöfrågor gentemot medlemsklubbarna bedrivs och hur det arbetet kan förbättras, med fokus på de två studerade systemen.

Som hjälp till att bedöma SGF:s arbete med att informera om miljöfrågor och speciellt då om de studerade systemen granskade jag material riktat i första hand till Sveriges golfspelare. SGF:s hemsida (sgf.golf.se 011207) nämner inte miljö på förstasidan. Miljöinformationen hittar man genom att välja "Banfrågor" och sedan "Miljöfrågor", eller genom att gå till "Webbkarta" och "Miljöfrågor". Där ligger utredningen "Golfens miljöpåverkan" (Andersson et al. 2000) och information om miljöplaner inklusive två exempel på upprättade miljöplaner samt vilka klubbar som fått miljödiplomet.

Sökning på tidningen Svensk Golf:s bibliotek på internet (svensk.golf.se 011207) för de senaste två årens utgåvor gav noll träffar på sökordet "miljöplan", noll träffar på "Committed to Green" och en träff på "miljödiplom", vilket var en notis.

Jag har även granskat dokument kring CtG och miljödiplomet vilket redovisas under "Beskrivning av de studerade systemen" ovan. Jag kommer här att redovisa resultaten från jämförelsen med ISO 14001 och jämförelsen mellan CtG och miljödiplomet. Därefter redovisas resultaten från intervjuundersökningarna.

5.1 Jämförelse mellan ISO 14001 och Committed to Green

Även om ISO-standarden är den mest spridda och använda i Sverige när det gäller att bygga upp och certifiera miljöledningssystem i företag och organisationer av olika slag har inga golfklubbar i Sverige certifierat sig enligt ISO. I intervjuerna kom ISO-certifiering upp vid några tillfällen då planer på att ISO-certifiering funnits hos några klubbar, men de relativt stora kostnaderna har stoppat projekten.

ISO 14001 (1996) specificerar vilka krav ett ISO-certifierat miljöledningssystem ska uppfylla och dessa kan beskrivas som 52 kravpunkter (Henricson et al. 2000). I tabell 3 redovisas hur väl CtG:s kriterier (CtG 2001) och beskrivande text (Stubbs 1997) uppfyller kraven i ISO 14001 (presenterade i förkortad text enligt Henricson et al. 2000).

Tabell 3. Jämförelse mellan ISO 14001 och CtG. Citerade meningar i CtG är grundläggande krav (se bilaga 1).

Definitioner i högerkolumnen: "Uppfylls inte" = Finns inget som motsvarar ISO-kravet, "Sägs/krävs inte uttryckligen" = Finns inte som krav i CtG, men tas ändå upp i någon grad i beskrivande text, "Delvis uppfyllt" = Delar av ISO-kravet är uppfyllt medan annat saknas, "Kan sägas uppfyllt" = De olika delarna finns med och med en generös tolkning uppfylls ISO-kravet.

Element	Skallkrav i ISO (förkortad text)	Committed to Green
Allmänt (4.1)	1. Upprätta och underhålla ett miljöledningssystem	Sägs inte uttryckligen
1. Miljöpolicy (4.2)	2. Högsta ledningen skall upprätta organisationens miljöpolicy (som uppfyller ett antal specifika krav)	Delvis uppfyllt genom: "En miljöpolicy, undertecknad av klubbledningen, ska antas", men specifika krav på hur den ska se ut saknas.
2. Miljöaspekter (4.3.1)	3. Upprätta och underhålla rutiner för identifiering av miljöaspekter	Kan sägas uppfyllt genom: "Övervaknings-, registrerings- och utvärderingssystem ska vara i drift".
	4. Organisationen skall ta hänsyn till de betydande miljöaspekterna när man sätter sina miljömål.	Kan sägas uppfyllt genom: "Ett skriftligt miljöledningsprogram ska upprättas och genomföras" och genom de rekommendationer som finns på miljöledningsprogrammet, även om CtG inte talar om betydande miljöaspekter.
	5. Informationen om miljöaspekterna skall hållas aktuell.	Delvis uppfyllt genom: "Ett miljöutredningsformulär ska fyllas i för att fastställa den ursprungsnivå utvecklingen ska jämföras med" och genom att ny ansökan efter tre år kräver ny miljöredovisning där förändringar ska belysas. Dock ingen systematisk genomgång och uppföljning av alla miljöaspekter.
3. Lagar och andra krav (4.3.2)	6. Upprätta och underhålla rutiner för att identifiera lagkrav och andra krav.	Delvis uppfyllt genom: "Sammanställ en förteckning över relevant miljölagstiftning".
4. Övergripande miljömål och detaljerade miljömål (4.3.3)	7. Upprätta dokumenterade miljömål för alla relevanta funktioner och nivåer inom organisationen.	Delvis uppfyllt genom: "Ett skriftligt miljöledningsprogram ska upprättas och genomföras" och genom de rekommendationer som finns på miljöledningsprogrammet. Dock krävs inte att klubbarna går längre än de grundläggande kraven på de olika områdena.
	8. Ta hänsyn till bl a lagkrav och betydande miljöaspekter när man sätter mål	Uppfylls inte, men lagkrav ska följas och en miljöutredning ligger till grund för miljöledningsprogrammet.
	9. Målen skall vara förenliga med miljöpolicy	Sägs inte uttryckligen.
5. Miljöledningsprogram (4.3.4)	10. Upprätta program för att nå målen	Delvis uppfyllt genom "Ett skriftligt miljöledningsprogram ska upprättas och genomföras" och genom de rekommendationer som finns på miljöledningsprogrammet.
	11. Programmen skall inkludera ansvarsfördelning	Kan sägas uppfyllt genom de rekommendationer som finns på miljöledningsprogrammet.
	12. Programmen skall omfatta nyutveckling eller ändring av verksamheten	Kan sägas uppfyllt genom att vikten av att ta med om- och utbyggnader nämns i kriteriedokumentet, även om det inte står som krav på miljöledningsprogrammet.
6. Organisationsstruktur och ansvar (4.4.1)	13. Definiera roller, ansvar och befogenheter för miljöledningssystemets funktion	Sägs inte uttryckligen. Rekommendationer på miljöledningsprogrammet och kravet; "Tillsätt en "Committed to Green"-arbetsgrupp som aktivt arbetar med projektet" berör ISO-kraven 13-16.
	14. Ledningen skall tillhandahålla nödvändiga resurser	
	15. Högsta ledningen skall utse en ledningens representant	
	16. Högsta ledningen skall definiera roll och ansvar för ledningens representant.	

Element	Skallkrav i ISO (förkortad text)	Committed to Green
7. Utbildning, medvetenhet och kompetens (4.4.2)	17. Organisationen ska identifiera behov av utbildning	Sägs inte uttryckligen.
	18. Personer vars arbete kan ge upphov till betydande miljöpåverkan skall ha lämplig utbildning	Delvis uppfyllt genom "Förse alla anställda och entreprenörer med information om potentiella miljöeffekter av den verksamhet de utför."
	19. Upprätta rutiner så att alla berörda inser behovet av att miljöledningssystemet följs	Uppfylls inte.
	20. Personal skall ha kunskaper som är grundade på för uppgiften lämplig utbildning och erfarenhet.	Delvis uppfyllt genom "Förse alla anställda och entreprenörer med information om potentiella miljöeffekter av den verksamhet de utför."
8. Kommunikation (4.4.3)	21. Upprätta rutiner för intern kommunikation	Uppfylls inte.
	22. Beakta behovet av extern kommunikation	Delvis uppfyllt genom "Deltagande i miljöprogram måste tydligt kommuniceras till all personal, medlemmar och besökare: Certifikat och allmän information ska anslås på allmän plats. Miljöfrågor ska behandlas i årsredovisningen." och "Offentliggör information om skötselåtgärder."
9. Dokumentation av miljöledningssystem (4.4.4)	23. Dokumentera miljöledningssystemet i elektronisk form eller i pappersform	Delvis uppfyllt genom "Miljöuppgifter ska förvaras på klubben och göras tillgängliga för inspektion på begäran."
10. Dokumentstyrning (4.4.5)	24. Upprätta rutiner för styrning av dokument	ISO-krav 24-25 är delvis uppfyllda genom "Miljöuppgifter ska förvaras på klubben och göras tillgängliga för inspektion på begäran."
	25. Dokumenten skall vara tydliga och lätt identifierbara	
	26. Upprätta rutiner för framtagning och ändring av dokument	Krävs inte uttryckligen.
11. Verksamhetsstyrning (4.4.6)	27. Identifiera aktiviteter som kan sättas i samband med betydande miljöaspekter	Delvis uppfyllt genom "Ett miljöutredningsformulär ska fyllas i för att fastställa den ursprungsnivå utvecklingen ska jämföras med", även om CtG inte talar om betydande miljöaspekter.
	28. Planera aktiviteter så att de utförs i enlighet med angivna villkor (genom specificerade krav på rutiner)	Uppfylls inte, men krav om laguppfyllande finns.
12. Nödlägesberedskap (4.4.7)	29. Upprätta rutiner för att identifiera olycksrisker	ISO-krav 29-30 är delvis uppfyllda genom "En nödläges- och olycksplan ska finnas i enlighet med nationell miljö-, hälso- och säkerhetslagstiftning."
	30. Redovisa beredskap för olyckor	
	31. Genomför övningar där så är praktiskt möjligt	Uppfylls inte.
13. Övervakning och mätning (4.5.1)	32. Upprätta rutiner för regelbunden övervakning och mätning	Delvis uppfyllt genom "Övervaknings-, registrerings- och utvärderingssystem ska vara i drift", samt ett antal specifika krav på övervakning och mätning.
	33. Registrera organisationens miljöprestanda	Uppfylls genom "Ett miljöutredningsformulär ska fyllas i för att fastställa den ursprungsnivå utvecklingen ska jämföras med", samt enligt ovan och ett antal specifika krav på olika miljöområden.
	34. Upprätta rutiner för regelbunden kalibrering av mätutrustning	Uppfylls inte.

Element	Skallkrav i ISO (förkortad text)	Committed to Green
13. Övervakning och mätning (4.5.1) (fortsättning)	35. Upprätta rutiner för arkivering av protokoll från kalibrering av mätutrustning	Uppfylls inte.
	36. Upprätta rutiner för utvärdering att relevant miljölagstiftning följs	Sägs inte uttryckligen, men ett antal krav om laguppfyllande finns.
14. Avvikelse, korrigerande och förebyggande åtgärder (4.5.2)	37. Upprätta rutiner för att hantera avvikelser	Uppfylls inte.
	38. Åtgärder för att hantera avvikelser skall vara anpassade till problemens omfattning	Sägs inte uttryckligen.
	39. Förändringar skall vara dokumenterade	Uppfylls inte.
15. Redovisande dokument, verifierat (4.5.3)	40. Upprätta rutiner för underhåll och förvaring av miljöredovisande dokument	Delvis uppfyllt genom ”Miljöuppgifter ska förvaras på klubben och göras tillgängliga för inspektion på begäran.” och allmänna riktlinjer i kriteriedokumentet.
	41. Dokumenten skall inkludera uppgifter om utbildningar, revisioner och genomgångar	Uppfylls genom ”Registrera personalens utbildning – antalet timmar / person och år.” och ”Miljöuppgifter ska förvaras på klubben och göras tillgängliga för inspektion på begäran.”.
	42. Miljöredovisande dokumenten skall vara tydliga	Kan sägas uppfyllt genom allmänna riktlinjer i kriteriedokumentet.
	43. Miljöredovisande dokument skall förvaras på ett sätt som gör att de är lättåtkomliga och skyddas mot skada	Delvis uppfyllt genom ”Miljöuppgifter ska förvaras på klubben och göras tillgängliga för inspektion på begäran.”.
	44. Arkiveringstiden för miljöredovisande dokument skall fastställas och vara dokumenterad	Delvis uppfyllt genom allmänna riktlinjer i kriteriedokumentet.
	45. Dokument skall underhållas på ett sätt som gör att det framgår att kraven i ISO 14001 följs	Sägs inte uttryckligen (ISO 14001 bytt mot CtG).
16. Revision av miljöledningssystem (4.5.4)	46. Upprätta program och rutiner för regelbunden revision av systemet	Uppfylls inte, men allmänna riktlinjer om årlig revision finns för miljöledningssystemet och för ny ansökan efter tre år kräver ny miljöredovisning där förändringar ska beläggas.
	47. Revisionsprogrammet skall vara baserat på berörda avdelningars betydelse för miljön	Sägs inte uttryckligen.
	48. Revisionsprogrammet skall innefatta omfattning, frekvens och metodik för revisionerna, inklusive kravet på revisorer	Uppfylls inte.
17. Ledningens genomgång (4.6)	49. Högsta ledningen skall regelbundet gå igenom miljöledningssystemet	Uppfylls inte.
	50. Processen skall säkerställa att nödvändig information samlas in och utvärderas	Uppfylls inte.
	51. Ledningens genomgång skall vara dokumenterad	Uppfylls inte.
	52. Ledningens genomgång skall omfatta behov av förändring i policy, mål och andra delar av systemet	Uppfylls inte.

Av 52 skallkrav i ISO-standarderna kan sju sägas uppfyllda i CtG, 18 st är delvis uppfyllda medan 12 st av ISO-kraven inte krävs uttryckligen i CtG och 15 st av ISO-kraven uppfylls inte i CtG.

5.2 Jämförelse mellan Committed to Green och miljödiplomet

5.2.1 Jämförelse utifrån komponenterna i ett miljöledningssystem

Jämförelsen mellan de två systemen görs utifrån de fem komponenter som Birkenheim et al. (1999) använder vid deras analys av olika miljödiplomeringar och som de anser tillsammans bygger upp ett miljöledningssystem. De fem komponenterna är;

- Policy (dokumenterad och självständig miljöpolicy)
- Utredning (allt från komplett EMAS-utredning till en självutvärdering i form av en checklista eller liknande)
- Miljöledningssystem (i form av kompletta rutiner eller en något mindre strukturerad plan, huvudsaken är att systemet är baserat på kontinuerlig förbättring)
- Revision (kräver opartisk tredje parts revision av programmet, dock inte att tredje part godkänner eller certifierar enligt programmets kriterier).
- Rapport (innefattar såväl intern som offentlig dokumentering, dock inte nödvändigtvis båda sorterna).

I tabell 4 redovisas jämförelsen mellan CtG:s kriterier (CtG 2001) och beskrivande text (Stubbs 1997) och miljödiplomets kriterier (SGF 1999) och miljöplanens rekommenderade format (Ericsson och Spjuth 1997) utifrån komponenterna i ett miljöledningssystem enligt Birkenheim et al. (1999).

Tabell 4. Jämförelse mellan CtG och miljödiplomet utifrån fem komponenter beskrivna av Birkenheim et al. (1999). Citerade meningar i CtG är grundläggande krav (se bilaga 1) och i miljödiplomet är det kriteriepunkter (se kapitel om miljödiplomet).

Definitioner: "Delvis uppfyllt" = Delar av komponenten finns med medan annat saknas, "Kan sägas uppfyllt" = Med en generös tolkning kan man säga att komponenten finns med.

Komponent	Committed to Green	Miljödiplomet
Policy	Uppfylls genom "En miljöpolicy, under-tecknad av klubbledningen, ska antas".	Uppfylls genom "Klubben ska på sitt årsmöte ha antagit en miljöpolicy för hela klubbens verksamhet".
Utredning	Uppfylls genom "Ett miljöutrednings-formulär ska fyllas i för att fastställa den ursprungsnivå utvecklingen ska jämföras med".	Kan sägas uppfyllt genom "En miljöplan i någon form ska finnas upprättad som redovisar genomförda och planerade åtgärder" om den uppfyller SGF:s råd.
Miljölednings-system (rutiner, planer, kontinuerlig förbättring)	Uppfylls genom "Ett skriftligt miljöledningsprogram ska upprättas och genomföras", de riktlinjer som finns för miljöledningsprogrammet samt genom ett stort antal grundläggande krav och riktlinjer där bl a ständig förbättring lyfts fram.	Delvis uppfyllt. Krav på miljöplan finns (se punkten ovan) och krav på vissa förbättringar för att få diplomet finns genom "Ett antal miljö-åtgärder ska vara genomförda inom följande områden: Kretsloppstänkande, resursanvändning, energihushållning och biologisk mångfald", men det är inga kontinuerliga förbättringar som krävs och krav på rutiner etc saknas helt.
Revision	Uppfylls genom allmänna riktlinjer om årlig intern revision av miljöledningsprogrammet och genom att ny ansökan efter tre år kräver ny miljöredovisning där förändringar ska belysas.	Saknas, men nämns som en punkt i rekommendationerna till miljöplanen.
Rapport	Uppfylls genom krav om en offentlig miljöredovisning vid ansökan om fullt godkännande hos CtG.	Kan sägas uppfyllt genom "En miljöplan i någon form ska finnas upprättad som redovisar genomförda och planerade åtgärder" och "Miljöplanen ska vara kommunicerad med organisationer utanför golfen till exempel kommun, idéburna naturvårdsorganisationer".

Det finns grundläggande skillnader, men även vissa likheter mellan systemen. CtG kan betraktas som ett enklare miljöledningssystem och uppfyller samtliga delar enligt definitionerna av Birkenheim et al. (1999) ovan, medan miljödiplomet och tillhörande miljöplan bara uppfyller kravet på miljöpolicy fullt ut. Komponenterna Utredning, Miljöledningssystem och Rapport uppfylls i varierande grad av miljödiplomet och kravet på revision uppfylls inte.

5.2.2 Jämförelse mellan kraven på styrande dokument

En jämförelse mellan vilka styrande dokument som krävs för miljödiplomet respektive fullt godkännande av CtG visas i tabell 5.

Tabell 5. Styrande dokument som krävs i CtG (Stubbs 1997 och CtG 2001) respektive SGF:s miljödiplom (SGF 1999). För vidare information, se "Beskrivning av de studerade systemen".

Committed to Green kräver:	Miljödiplomet kräver:
Miljöpolicy	Miljöpolicy
Miljöutredning	Miljöplan som redovisar genomförda och planerade åtgärder
Miljöledningsprogram	
Miljöredovisning	
Samt ett antal specifika dokument (se bilaga 1)	

5.2.3 Jämförelse av behandlade miljöområden

En analys av skillnaderna i systemen vad gäller vilka ämnesområden som tas upp och på vilket sätt de tas upp visar att miljödiplomets miljöplan *rekommenderar* åtgärder inom ett antal områden men att miljödiplomet också *kräver* att åtgärder ska vara genomförda inom fyra områden. CtG ställer *krav* inom åtta miljöområden samt miljöledning, men innehåller också ytterligare rekommendationer på åtgärder.

Vidare skiljer sig systemen i vilken typ av åtgärder som rekommenderas respektive krävs. Miljödiplomets krav och miljöplanens rekommendationer handlar om åtgärder delvis i form av miljöprestandaförbättringar inom vissa områden. Vilka områden klubben väljer att ta upp i miljöplanen är frivilligt, men miljödiplomet kräver att åtgärder ska vara genomförda inom fyra specificerade områden: kretsloppstänkande, resursanvändning, energihushållning och biologisk mångfald. Kraven på åtgärder i CtG är i form av mätningar, redovisningar, undersökningar och planer (se bilaga 1). Men CtG har också ett antal förslag på åtgärder till redovisningen av framsteg och framtida mål i CtG:s miljöredovisning, som i karaktär liknar de rekommendationer SGF:s miljöplan innehåller.

En tredje skillnad är vilka områden som tas upp. De flesta områden är gemensamma, men vissa skillnader finns. CtG tar upp frågor kring arbetsmiljö, landskap och kulturarv som inte tas upp i miljödiplomet eller rekommendationen till miljöplan. Miljöplanen rekommenderar att frågor som berör restaurang, shop, markbyggnad och delaktighet behandlas, vilka inte direkt berörs av CtG.

5.3 Intervjuresultat

Jag kommer här redovisa kortfattat vad som framkom vid intervjuerna med klubbföreträdare och bankkonsulenter, dels generellt hur många som givit ett visst svar och dels några citat.

5.3.1 Intervjuer med klubbföreträdare

Vissa frågor var gemensamma till alla de tre kategorierna klubbar som intervjuades (de som fått miljödiplomet, de som beslutat att arbeta efter CtG och övriga), medan andra skilde sig (se bilaga 3). Antalet klubbar som ingick i kategorierna var 13, 3 respektive 6 st.

”Har ni gjort någon genomgång av er miljöpåverkan?”, till alla tre kategorierna.

Miljödiplomerade: En klubb har genomfört en ordentlig miljöutredning som är tänkt att kunna ligga till grund för en ISO/EMAS-certifiering. Övriga 12 svarade mer nekande eller att de gjort en ”miniutredning”. Flera gav dock exempel på gjorda undersökningar inom något område.

CtG: Två av de tre CtG-klubbarna har gjort genomgångar och mätningar under flera år.

Övriga: En av de övriga hade gjort endel mätningar i samband med utbyggnad senaste året.

”Vilka tycker du är de viktigaste miljöaspekterna på er klubb”, till alla tre kategorierna.

Miljödiplomerade: Vanligaste svaren var här grönyteskötsel/skydd av vattenkvalitet (7 st), utsläpp till luft från maskiner (5 st) och avfallshantering (4-5 st). Andra svar var bl a undvika spill från maskiner och kemikalier (2 st), transporter till och från banan (2 st), kvävefällor (2 st) och anpassa banan till lokala naturen (2 st). En ordförande menade att de inte hade någon negativ påverkan utan bara positiv i form av rening av vatten, vilket deras vattenprover visade. Båda de ordförande som nämnde transporter sa med eftertryck att det var den absolut största påverkan klubben hade, något de var ensamma om att nämna.

CtG: Två av CtG-klubbarna nämner banskötseln. Andra svar var att stimulera utvecklingen av flora och fauna, skydd och säkerhet mot läckage av oljor, bekämpningsmedel etc vid förvaringsplatser, kommunikation till banan, elförbrukning och avfall.

Övriga: 4 st svarade besprutning/påverkan på mark och vatten. Andra svar var att följa kommunens och SGF:s krav och riktlinjer och inte använda förbjudna och farliga preparat (2 st), växt- och djurliv, rening vid maskintvätt, källsortering och ”inte göra onödiga saker”.

”Har ni kunskap om ifall det finns några hotade arter på er bana?”, till alla kategorierna.

Miljödiplomerade: De flesta klubbar hade genomfört någon typ av inventering (11 st), varav fåglar (8 st), någon typ av botanisk inventering (6 st) och groddjur (2 st). En svarade ändå att han inte tyckte att de hade den kunskapen. De två som ännu inte gjort några inventeringar planerade för det och en annan ville gå vidare med groddjurs- och insektsinventering. Två menade att det inte fanns något speciellt.

CtG: Alla CtG-klubbarna hade gjort olika inventeringar. Växter och fåglar var gjort eller pågick på två och groddjur på en.

Övriga: 3-4 st klubbar hade inventerat fågel och 2-3 växter. En nämnde damminventering, en annan hade kunskap om salamanderförekomst och en klubb hade inventerat insekter. En ordförande konstaterade att de hade bra kunskap: ”Det är bara gräshopporna som inte är räknade”. En av de sex klubbarna hade inte någon kunskap än, men planerade inventeringar.

”Har ni någon miljögrupp, miljöansvarig eller liknande?”, till alla tre kategorierna.

Miljödiplomerade: 8 st hade någon form av miljökommitté eller miljögrupp och ytterligare en hade en separat miljöansvarig. De övriga fyra svarade att styrelsen tillsammans med klubbchefen och/eller greenkeepern var ansvariga för miljöfrågor. Två av dessa hade en miljögrupp för att ta fram miljöpolicy och miljöplanen, men la ner dem sedan. Miljökommittéerna såg dock ganska olika ut. I något fall bestod den av fem personer utan koppling till andra kommittéer, någon annan hade en miljökommitté bestående av två personer

(kommittéordföranden och greenkeepern) och en klubb hade en miljögrupp bestående av de tre anställda, klubbordföranden och en till från styrelsen. Kungsbacka kommuns fem golfklubbar har ett samarbete där personer ur respektive klubbs personal, styrelse och miljökommitté träffas regelbundet och stöttar varandra. Tre av dessa klubbar har fått miljödiplomet hittills. En ordförande uttryckte miljökommitténs arbete som ”pain in the ass på styrelsen”, vilket han tyckte var meningen och bra.

CtG: Två av CtG-klubbarna hade miljökommitté eller arbetsmiljö och miljögrupp, den ena med representanter från styrelse och personalgrupper och den andra med olika enskilda klubbmedlemmar i. Den tredje klubben hade bankommittén som ansvarig för miljöfrågor.

Övriga: En klubb hade en miljögrupp. De övriga nämnde greenkeepern och/eller klubbchefen som ansvariga.

”Har ni några aktiviteter på miljöområdet för medlemmarna?”, till alla tre kategorierna.

Miljödiplomerade: De flesta (11 st) svarar här nej, även om några fyller på med att de informerar om miljöarbetet i medlemstidningen och/eller hemsidan (nämns spontant av 5 st), att de har sopsortering på banan som medlemmarna märker (4 st) eller att de satt upp och underhåller fågelholkar (2 st). Två klubbar nämner att de har tävling, ”Miljöslaget”, där de informerar och även tar in förslag på åtgärder från deltagarna. Ena klubben hade miljöförslagen som en tävling i tävlingen. Någon ordförande svarade: ”Där har vi brustit än så länge. Det har vi inte orkat med ännu.”. En annan tyckte att de flesta frågorna kommer ju medlemmarna inte i kontakt med (drivmedel etc).

CtG: En CtG-klubb planerade exkursioner och föreläsningar under vintern.

Övriga: En klubb ordnade uppsättning av fågelholkar på banan. De andra klubbarna saknade direkta aktiviteter, men viss information, städdagar och avfallssortering nämndes.

”Hur tycker du att ert arbete med miljöfrågor har förändrats genom miljödiplomet?”, endast miljödiplomerade.

De flesta är här mycket positiva. En ordförande menar att miljödiplomet varit en sporre att börja jobba och att de inte skulle kommit så långt annars och en annan att det är lättare att fortsätta när det är uppskattat. Flera uttrycker att det ökat medvetenheten och att miljöfrågorna fokuseras mer (7 st). En tyckte det var kul att bli först i distriktet med att få miljödiplomet. En annan menade att det egentligen inte påverkat alls. Det skulle gjorts i alla fall, men det är kul att uppmärksammas.

”Vad har varit största problemet med att införa det som behövs för miljödiplomet?”, endast miljödiplomerade.

De flesta tycker att det gått mycket bra. 9 st har inte sett några större problem. En sa t ex att allt redan var gjort och en annan sa med eftertryck: ”Inga alls!”. De problem som framkom var inledande administrativt jobb att gå igenom nuläget och sprida det ut i kommittéerna. Olika formuleringar om tidsbrist kom från 5 st ordförande. En påpekade att projektuppsatser alltid kan vara svåra och kräver någon engagerad. En annan tog upp att ”kostnader finns alltid”.

”Hur tycker du att ert arbete med miljöfrågor har förändrats genom Committed to Green?” endast CtG-klubbar.

En av klubbarna var pilotklubb när CtG utvecklades och deras miljöarbete började då. En annan tyckte det blivit mer handfast och konkret. CtG hade fungerat som en katalysator och hjälpt till att få igång allt. Den tredje tyckte det givit en tydlig insikt och gjort att de nu tar nya tag.

”Vad har varit största problemet med att införa Committed to Green?”

En klubb tyckte det var svårt att få engagerade att jobba och hitta tid. Svåra formulär och dåligt systematiserat. Tar tid att förstå och är mycket nytt. De två andra var inte tillräckligt uppdaterade i CtG.

”Hur har det gått jämfört med förväntningarna innan?”, till miljödiplomerade och CtG.

Miljödiplomerade: De allra flesta tyckte det gått bättre än väntat (10 st). En såg jätteberg framför sig innan, en annan var orolig för hur restaurangen skulle reagera och en tredje hade väntat sig motstånd främst inom styrelsen, men alla tre konstaterade att det gått mycket bra. En påpekade att inom ideella föreningar krävs eldsjälarna och de hade en sån. Hos en klubb hade de kunnat se att det fanns pengar att hämta genom t ex minskad energianvändning. En ordförande tyckte det gått lite långsammare än väntat och menade att brist på kunskap också skulle kunna vara ett problem. En annan trodde inte att de skulle nå så långt som de gjort. Att orka dra vidare och utveckla arbetet nämndes av ett par ordförande som problem.

CtG: En klubb sa: ”Innan ville vi mycket, men det spretade. CtG styrde det rätt. Väl förankrat. Mycket bra system.” En annan tyckte det var som förväntat och den tredje har inte kommit så långt.

”Har ni uppmärksammats något för att ni fått miljödiplomet?”

7 st klubbar hade nämnts i lokalpressen för sitt miljödiplom och de flesta hade nämnts av tidningen Svensk Golf och/eller distriktets tidning. Ett par ordförande påpekade att de inte hade marknadsfört det på något sätt och en sa att det inte görs för uppmärksamheten. En klubb hade fått kommunens miljödiplom, en annan hade haft hela kommunstyrelsen på besök och även representanter från andra klubbar, en tredje nämnde beröm av lokala naturvårdare, två ordförande upplevde att medlemmar och besökare frågar och pratar om deras miljöarbete och var stolta, en sa att diplomet kom helt i skuggan av att de två år tidigare blivit årets golfklubb (med miljötema). En tyckte att miljöarbete underlättar kontakt med myndigheter och företag.

”Har ni uppmärksammats något för att ni jobbar med Committed to Green?”

En klubb hade fått lite uppmärksamhet av lokala företag, kommun och lite i lokaltidningen och den andra som kommit en bit med CtG har inte gått ut med det än, men kommunrepresentanter hade varit ute och positiv PR är viktigt menade de.

”Tycker du att det saknas något i miljödiplomet för att bättre nå miljömålen och förbättra för miljön?”, endast miljödiplomerade.

Frågan var svårbesvarad för flera. Tre svarade i positiva ordalag att det var väl genomarbetat, medan en tyckte att det var tunt med riktlinjer från SGF och en annan att det var väl snällt och att det nog skulle kunna gå lite längre, närma sig ISO och ha flera steg. Andra synpunkter var vikten av dokumentation för att se trender och kunna lära av varandra, uppföljning och att någon granskar och ser till att arbetet fungerar och lever vidare. En påpekade vikten av att det inte får vara för svårt i början. Via revidering förbättras arbetet. En annan menade att moderna organisationer behöver vara miljödiplomerade eller certifierade. Han önskade att fler sponsorer skulle fråga efter det redan nu.

”Hur fick du information om miljödiplomet? Var informationen tillräcklig?”, endast miljödiplomerade.

De flesta var osäkra, men några svarade med större eller mindre säkerhet att de hade hört det genom distriktet (5 st varav 2 genom eget engagemang i distriktet) eller av bankkonsulenten

(4-5 st). Ett par angav att det var vid ett arrangemang (distriktsårsmöte eller gofing). På frågan om informationen var tillräcklig hade de flesta själva skaffat sig den information de behövde och många sa då att den varit tillräcklig (ca 7 st). En tyckte den var okonkret och svår att ta till sig, en annan sa att han inte sett något i informationen till honom som ordförande och en tredje påpekade att personlig kontakt är viktigt. Papper drunknar man lätt i.

”Tycker du att det saknas något i Committed to Green för att bättre nå miljömålen och förbättra för miljön?”, endast CtG-klubbar.

En klubb svarade med att det är deras eget ansvar att flytta fram positionerna, men bättre kontakt mellan CtG-klubbar vore bra. Checklistor, stolpar och formulär saknas eller kunde vara tydligare. Göra det lite mer lättanvändbart.

”Hur fick du information om Committed to Green? Var informationen tillräcklig?”, endast CtG-klubbar.

En klubb hade fått det genom engagemang i EGA:s miljöenhet och de två övriga trodde att det kom via IIIEE¹² i Lund, i ena fallet genom två studenter (Koch 1998 och Sánchez 1998). Två av klubbarna tyckte informationen var tillräcklig. ”Ja, det kan jag lova!”. Bra information både personligen från David Stubbs, skriftligt och på hemsidan. En av klubbarna tyckte inte informationen var tillräcklig.

”Varför bestämde ni er för att satsa på det?”, till miljödiplomerade och CtG.

Miljödiplomerade: Här gavs flera olika svar. Flera svar gick ut på att miljöfrågorna är viktiga (6 st), t ex: ”Alla är ju intresserade av bättre miljö” eller ”För mig är miljön viktig. Så enkelt är det”. Flera andra svar handlade om att de ville visa att golfen inte är så dålig som sitt rykte (4 st). ”Viktigt att visa att golfen inte är någon sanitär olägenhet”. En såg diplomaten som ett bevis för att de gjorde rätt saker, en annan angav att myndigheternas och omvärldens granskning av dem var ett skäl som gjorde det naturligt att sätta igång och bättra sig.

CtG: En klubb lyfte fram personligt engagemang hos nyckelpersoner och miljöfrågornas vikt i samhället. ”Golfklubbar måste se om sitt hus”. De tittade på EMAS, men tyckte CtG var bättre anpassat till golf. Två klubbar påpekar att miljöfrågorna funnits med länge. En klubb sa att det var lite slump att det just blev CtG.

”Känner du till Committed to Green?”, till miljödiplomerade och övriga.

Miljödiplomerade: Här hade endast två hört talas om det, men de visste inte vad det var. Den ena hade hört det på ett av Kungsbackaklubbarnas gemensamma miljömöten. Några av ordförandena blev dock intresserade och skulle titta lite närmare på det.

Övriga: Ingen hade hört talas om det, men en blev intresserad.

”Känner du till SGF:s miljödiplom?” och ”Hur fick du informationen?”, till CtG och övriga.

CtG: Av de sex CtG-klubbsrepresentanterna hade 4-5 st hört talas om diplomaten, en via centralt uppdrag, en på distriktsårsmöte, en av bankkonsulent och två trodde att det var i Svensk Golf.

Övriga: 5-6 st hade hört talas om det antingen genom Svensk Golf (1 st) eller genom distrikt eller centralt uppdrag (2-3 st). Två mindes inte var de sett om det.

¹² Internationella institutet för industriell miljöekonomi, Lunds universitet.

”Har informationen varit tillräcklig för att kunna bedöma om detta är något ni kan vara intresserade av?” och ”Har ni funderat på att börja arbeta enligt miljödiplomets krav och ansöka?”, till övriga.

Två tyckte inte informationen varit tillräcklig och en tyckte SGF borde aktivera sig mer. Två tyckte att informationen säkert fanns och att de kunde hämta den själva. Två hade inget svar. På frågan om att arbeta enligt kriterierna, gjorde två redan det och två menade att de inte var främmande för det, men att det handlar om prioriteringar och hittills hade det inte prioriterats. Hos en klubb var banans ägare (en stiftelse) ISO-certifierad och ville att alla delar i stiftelsen ska arbeta med miljöfrågor vilket drivit på att börja.

”Vad tycker du om miljödiplomet?”, till CtG.

Ställdes till fyra av CtG-klubbsrepresentanterna och två tyckte det var för lite information och satsning. De två andra var kritiska och tyckte att uppföljning och revision saknades och att risken är stor att man slår sig till ro när man fått diplommet. En tyckte att CtG kunde vara tillräckligt och att det har fördelen av att vara ett internationellt system.

5.3.2 Intervjuer med bankonsulenter

Arbetsområde, arbetssätt och bakgrund (sammanfattning av flera frågor)

De sju bankonsulenterna jobbar för SGF, men regionalt med klubbarna inom sitt geografiska arbetsområde. De har mellan 55 och 67 klubbar var. Besöksfrekvensen varierar men de flesta klubbar besöks varje år och vissa enstaka upp till 5-10 gånger på ett år vid utbyggnader eller problem. I snitt uppgavs 1-2 besök per år. På vems initiativ besöken sker varierar mellan bankonsulenterna. Tre uppgav att det oftast eller alltid skedde på klubbens initiativ, medan tre sa att det oftast var på deras eget initiativ. Geografin gör att de ibland måste planera in en lämplig resrut. Vid besöken är det oftast greenkeepern de träffar. Ganska ofta (upp till hälften av tillfällena) deltar bankommitténs ordförande. Andra som ibland deltar är intendenten, banpersonal och styrelsemedlemmar, i första hand ordföranden (uppskattat till 10-15 procent av gångerna av ett par av konsulenterna). På frågan om utbildning kring miljöfrågor nämndes olika seminarier och kurser de gått på i SGF:s regi (4-5 st) och den egna utbildningen de hade som grund (3 st), men 2-3 st hade inte gått någon utbildning på miljöområdet.

”Vilka tycker du är de viktigaste miljöaspekterna för klubbarna i ditt arbetsområde?”

Frågor kring bekämpning, gödsel och vattenvård var vanligaste svaret (4-5 st). Enstaka nämnde resor till och från banan, naturvård, läckage från maskiner och byggprojekt. En konsulent tyckte det svåraste var kring omvärldens syn på golfen som en stor miljöbov och de fördomar som han såg hos allmänheten. Två tyckte det var väldigt olika på olika banor.

”Brukar klubbarna ta upp miljöfrågor med dig? Vilka?”

Här svarade 4-5 st i stort positivt. Främst var det frågor kring miljöplaner (5 st). Andra frågor var kring näringsläckage och kemisk bekämpning samt flora och fauna. Två tycker inte miljöfrågorna tas upp så ofta som när planen kom. En svarade ”Nej, intresset är inte så stort.”

”På vilket sätt brukar du ta upp miljöfrågor med klubbarna? Vilka frågor?”

Här nämndes att det tas upp genom miljöplanen (3 st), frågor kring naturvärden och biologisk mångfald (3 st), att de har kunskaper kring gödsel och bekämpningsmedel och gör rätt (2 st). Det sker ofta i samband med rundvandring på banan eller vid maskinhallen. En konsulent

nämnde en satsning att gästa styrelsemöten för att diskutera miljöfrågor i samband med att miljöplanarbetet lanserades.

”Brukar du aktivt försöka få klubbarna att arbeta efter miljödiplomets kriterier?”

Alla sju svarade ja. En sa att det tar en ganska stor del av tiden. En annan påpekade att det inte går att tvinga klubbarna. De måste känna för det. En tredje menade att det egentligen är viktigt att träffa styrelsen, eftersom det är viktigt att de är positivt inställda.

”Vad är klubbarnas reaktion?”

Sex menar att reaktionen oftast eller alltid är positiv. Två lyfter fram att nya klubbar och klubbar i utbyggnadsfas inte är mottagliga eftersom de har fullt upp och en sa att det främst var ekonomiska argument i de fall klubben var negativ. En hade erfarenhet av att green-keepern tycker att andra också berörs och att han inte är ensam ansvarig. En av konsulenterna tyckte att reaktionen oftast tydde på lågt intresse från klubben.

”Vad tycker du om miljödiplomet? Kan det förbättras? Hur?”

Här fanns funderingar på vad man kan göra för de klubbar som vill gå vidare, samtidigt som flera påpekade att det är den stora grå massan som måste prioriteras. Diplomet som det är idag är ett rimligt förstasteg för att få igång klubben. En annan synpunkt var att kriterierna borde vara strängare så att klubbarna visar resultat innan de får diplomet. Risken är att det annars blir skrivbordsprodukter. Uppföljning och revision saknas, vilket nämndes som nackdel. Kraven på dokumentation kunde vara bättre tyckte en. Det är viktigt för att kunna visa omvärlden. En fördel som lyftes fram av två konsulenter var tyngdpunkten på delaktighet. Att det inte bara tas in en konsult som levererar ett färdigt dokument.

Erfarenhet av Committed to Green (sammanfattning av flera frågor)

Alla kände till CtG sedan länge genom direkt kontakt med David Stubbs, eller via sina kollegor. Tre av konsulenterna tyckte de hade tillräckligt med information för att ta upp CtG med klubbar, medan tre inte tyckte det. Ingen hade själva direkt tagit upp CtG med någon klubb, men några klubbar hade tagit upp det. Ett par konsulenter nämner att de tagit upp CtG i distriktssammanhang och liknande. Få förbättringsförslag kom fram, men ett par tyckte att CtG kunde fungera som en fortsättning på diplomet för de klubbar som vill gå vidare. En kritik var att det är expertstyrt och inte utgår från aktiva medlemmar.

”Borde SGF satsa mer på Committed to Green? Varför (inte)?”

Fyra var mer negativa och tyckte att man först ska få det egna miljöplanarbetet att fungera. ”Bredd före spjutspets” som en uttryckte det. Men ett par nämnde att CtG ändå kan vara lämpligt som fortsättning för klubbar som vill gå vidare. Två var mer positiva och tyckte att vi har mycket att lära av andra länder och att det nog bör tas upp lite mer.

”Vad tycker du om centrala SGF:s arbete med miljöfrågor? Hur kan det förbättras?”

Få hade någon kommentar eller ville skilja sitt eget arbete från centralkansli och förbundsstyrelse. Någon kände ett stöd från förbundsstyrelsen medan tre tog upp viss kritik. Två tog upp att förbundsstyrelsen borde vara mer aktiv i miljöfrågor gentemot distrikt och klubbar och en kände ett motstånd till satsning på CtG. Förbättringsförslag var att frågorna måste lyftas på olika möten. ”Papper läses inte”. Fyra tyckte att miljöfrågor måste prioriteras mer från centralt håll. En central miljökommitté eller miljöansvarig i förbundsstyrelsen nämndes, mer tryck på distrikten, ökad satsning på miljöplaner så de rullar igång och integrering med CtG. En

nämnde att det inte finns några riktlinjer kring t ex inköp och resor, vad gäller miljö för bankkonsulenternas arbete. En påpekade att det sällan skrivs om miljö i Svensk Golf.

”Vad tror du är viktigast för lyckat miljöarbete i klubbarna?”

6 st nämnde direkt engagemang och delaktighet. Att hitta de engagerade nyckelpersonerna är avgörande. ”Där de finns, där händer det saker”. En sa att många bara vill ha gröna greener april-oktober oavsett miljökonsekvenser. En annan tyckte att det inte kan komma från SGF utan måste komma från samhället i stort ”men miljöfrågorna har ju minskat i samhället”.

6 Diskussion

I uppsatsen har jag velat utvärdera hur CtG och miljödiplomet fungerar, hur de är uppbyggda och hur de kan förbättras. Jag har i kapitlet ”Beskrivning av de studerade systemen” beskrivit systemens konstruktion och hur de är tänkta att fungera och i resultatredovisningen har jag gjort jämförelser mellan CtG och ISO 14001 samt CtG och miljödiplomet. Jag har också redovisat de intervjuer jag genomfört och som är ett viktigt komplement för att kunna utvärdera hur systemen fungerar och hur de uppfattas i praktiken av klubbarna som använder dem och av bankkonsulenter som informerar om dem. Här diskuterar jag systemen först var för sig sedan, hur de skulle kunna komplettera varandra och slutligen diskuterar jag SGF:s miljöarbete.

6.1 Miljödiplomet – en bra start för klubbens miljöarbete

Miljödiplomet lanserades 1999 och när denna uppsats påbörjades hade 13 klubbar fått diplomet. Miljödiplomet är varken ett miljöledningssystem eller en miljömärkning. Centralt i miljödiplomet är arbetet med miljöplaner. Styrningen hur det ska göras är inte speciellt hård, men SGF rekommenderar att klubbarna registrerar vad de gjort och vad de planerar inom 15 olika områden (Ericsson och Spjuth 1997).

I kriterierna står att miljödiplomet ska vara en bekräftelse på att klubben har *inlett* ett aktivt miljöarbete (SGF 1999). En av delarna i syftet med miljödiplomet är att stimulera miljöarbetet i klubbarna. För de klubbar som har fått diplomet verkar den delen av syftet ha uppnåtts ganska bra. Några av klubbrepresentanterna säger att möjligheten att få diplomet fungerat som sporre och att de troligen inte kommit så långt annars. Miljöplanens uppbyggnad med genomgång vad som är gjort och plan på vad som ska göras inom olika områden medför att de som arbetar med miljöplanen tvingas fundera kring klubbens miljöpåverkan, vilket leder till ökad medvetenhet. Något som flera ordförande också nämner.

De flesta klubbar hade inte upplevt några större problem med att ta fram och arbeta med en miljöplan. Tvärtom var de flesta positivt överraskade och tyckte det hade gått bättre än väntat. Några klubbrepresentanter såg dock problem framöver att orka utveckla arbetet vidare. Här ligger huvudkritiken mot miljödiplomet. Det saknar uppföljning och revision och det saknas en tydlig morot för att arbeta vidare. Klubbar som gjort sin miljöplan och fått miljödiplomet får inte någon direkt hjälp hur de ska komma vidare och arbetet kan därmed riskera att dö. Intervjuresultaten tyder inte på att det ännu varit något större problem, men bristen på uppföljning i systemet och risken att arbetet avstannar lyftes fram av både bankkonsulenter och klubbrepresentanter som ett problem med miljödiplomet.

En annan del i syftet med miljödiplomet är att aktivera medlemmarna. Intervjuresultaten är ganska nedslående på den punkten. Information och sopsortering var de vanligaste svaren och en ordförande menade att medlemmarna ändå inte kommer i kontakt med de flesta av klubb-

ens miljöaspekter. Två klubbar ordnade dock tävlingar med miljötema. Dessutom bör också påpekas att de flesta av de miljödiplomerade klubbarna hade någon typ av miljökommitté som kan fånga upp mer engagerade klubbmedlemmar. Trots detta är det nog svårt att hävda att miljödiplomet givit något större lyft vad gäller aktivitet bland de enskilda medlemmarna. I kriterierna, eller genom riktlinjer, skulle vikten av att aktivera intresserade medlemmar kunna betonas. Miljödiplomet har däremot givit de flesta diplomerade klubbar viss positiv uppmärksamhet och goodwill lokalt både i media och från kommun och naturvårdshåll.

Miljödiplomet och miljöplanen är enkelt uppbyggt och det krävs inte så mycket av klubbarna för att sätta igång. Samtidigt täcker miljöplanen, enligt riktlinjerna, in de flesta verksamheter som förekommer på en golfklubb, inklusive verksamheter som oftast inte drivs av klubben själv. Någon klubbrepresentant var rädd för att det skulle kunna bli problem att få med sig t ex restaurangen i arbetet. Så länge det inte hindrar eller försvårar för klubbarna att starta upp miljöarbetet är det förstås bra att försöka ta ett helhetsgrepp på verksamheten kring golfbanan.

Innehållet i miljöplanen är väldigt svagt styrt. Fördelen med det är att klubbarna ges stor frihet att arbeta utifrån sina förutsättningar och intressen, men tydligare riktlinjer skulle enligt intervjuerna vara till hjälp för många klubbar och även bättre styra klubbarna att arbeta med de mest relevanta miljöfrågorna. I kriterierna för miljödiplomet står endast att en miljöplan i någon form ska finnas upprättad och att ett antal miljöåtgärder inom kretsloppstänkande, resursanvändning, energihushållning och biologisk mångfald ska vara genomförda. Tydligare riktlinjer för hur miljöplanen ska upprättas med några minimikrav på vilka områden som ska behandlas och åtgärder kopplade till dessa områden skulle kunna ge en högre och jämnare kvalitet på de planer som ska godkännas för miljödiplomet. Det är förstås viktigt att de områden som lyfts fram är sådana som vanligen förorsakar betydande miljöpåverkan eller där det finns lagar och andra krav som gör åtgärder prioriterade.

En fördel med miljödiplomet är att det handlar om direkta miljöåtgärder. Klubben noterar vad som är gjort och planerar kommande åtgärder i sin miljöplan. På det sättet finns en direkt koppling till miljöprestanda. Men ett effektivt miljöarbete bör utgå från de betydande miljöaspekterna och eftersom det i miljödiplomet inte ingår någon identifiering av vilka aspekter som är betydande, i annan form än den genomgång som görs i planen, så finns det risk att klubben fokuserar fel frågor och ”silar mygg och sväljer kameler”. För diplomets delsyfte, att få igång ett miljöarbete, har det nog ändå en bra avvägning. När klubben kommit vidare kan det däremot vara en fördel om en bättre genomgång av klubbens miljöpåverkan kan göras.

Hur avancerat ett system ska vara kan alltid diskuteras. I intervjuerna kom både åsikten att det inte får vara för svårt i början och kritik att miljödiplomet är för ”snällt” och bör ha mer långtgående kriterier, kräva bättre dokumentation och gärna ha flera steg. Att ha flera nivåer har fördelen att det kan underlätta att starta upp arbetet, samtidigt som det finns möjlighet att lätt komma vidare för klubbar som kommit en bit. Detta ska jag återkomma till nedan.

Om miljödiplomet ses som ett sätt att få ett stort antal klubbar att inleda ett miljöarbete anser jag systemet är väl konstruerat. En bättre marknadsföring av miljöplaner och miljödiplomet och en komplettering med någon form av ”steg 2” kunde bidra till att delsyftet, att förbättra omvärldens syn på golfens miljöpåverkan, i högre utsträckning skulle uppnås. Tydligare riktlinjer och minimikrav på vilka miljöområden som måste ingå i miljöplanen samt att kraven på åtgärder är kopplade till dessa områden är förbättringar som kan hjälpa klubbarna och leda till bättre miljöprestanda.

Det miljödiplom som tilldelas klubbarna fungerar som morot och uppmuntran för klubbarna att ta fram och arbeta med miljöplaner. Men diplommet kan felaktigt uppfattas som ett miljömärke. Diplomet lever dessutom vidare på väggen i klubbhuset och i förteckningar över diplomerade klubbar utan att detta är en garanti på att miljöarbetet på klubben fortsatt.

Målet med systemet är att få igång och vidmakthålla fungerande miljöplaner. Diplomet skulle då hellre vara någon form av årligt godkännande där det görs tydligt att det gäller just det året och som kräver att miljöplanerna uppdateras samt att vissa framgångar måste kunna redovisas för att få godkännandet följande år. En annan lösning är att se miljöplanerna som ett renodlat steg 1 där diplommet tydligt anger att klubben tagit ett första steg och att målet sedan är att klubbarna ska gå vidare med steg 2. CtG skulle kunna fungera som denna fortsättning.

6.2 Committed to Green – steg 2 för klubbar med miljöprofil?

CtG är ett enklare miljöledningssystem konstruerat specifikt för golf. Jämförelsen med kraven i ISO 14001 visar att många av skall-kraven inte har några motsvarigheter i CtG. Nedan analyserar jag de främsta skillnaderna jag kunnat se när jag jämförde CtG med ISO 14001 och de kommentarer som kommit fram vid intervjuerna.

ISO-standardens krav på rutiner har liten motsvarighet med kraven i CtG. Stubbs (1999) skriver att CtG vill undvika onödig byråkrati och ha ett system som kan passa alla typer av golfklubbar. CtG har inte heller den betoning på kontroll från högsta ledningen som ISO-standardens kräver. I CtG:s kriterier är det en speciell CtG-arbetsgrupp som är den som aktivt ska jobba med projektet och det sägs inte mycket om högsta ledningens roll och ansvar. Kraven under främst rubrikerna ”Organisationsstruktur och ansvar (4.4.1)” och ”Ledningens genomgång (4.6)” i ISO-standardens (ISO 1996) motsvaras därför dåligt eller inte alls i CtG. Detta kan vara en brist eftersom visst stöd från styrelsen (högsta ledningen), enligt intervjuerna, är viktigt för ett lyckat arbete. Samtidigt lyfts engagerade och kunniga medlemmar fram som nyckeln till framgång i intervjuerna. Min slutsats är att en relativt fristående miljögrupp, med viss kontakt med styrelse och bankommitté genom periodvisa gemensamma möten eller med någon gemensam ledamot kan vara en bra lösning.

ISO-standardens krav på kunskap och kommunikation inom organisationen motsvaras också dåligt i CtG. En golfklubb har i och för sig ofta inte speciellt många anställda och några av nyckelpersonerna bör, enligt Stubbs (1997), ingå i arbetsgruppen som enligt kriterierna ska arbeta med projektet. Däremot är en golfklubb en ideell förening med många förtroendevalda som också är en mycket viktig del av organisationen. I intervjuerna med några av bankonsulenterna kom det fram kritik mot att CtG har ett uppifrånperspektiv som inte bygger på aktiva medlemmar. Detta är en skillnad mot miljödiplomet som lyftes fram i några av intervjuerna. Som jag beskrev ovan så är det samtidigt osäkert hur stor den skillnaden är i praktiken med tanke på att miljödiplomet inte lyckas speciellt bra med målet om delaktighet. Att CtG inte har som mål att aktivera medlemmarna är ändå en brist, men inget som hindrar att klubben själv verkar för ökad delaktighet i miljöarbetet. Krav på någon typ av samråd och kommunikation med medlemmarna när de olika dokumenten upprättas kan vara en åtgärd, men helst skulle ett mer aktivt deltagande uppmuntras. I CtG omnämns ett par saker klubben kan göra på området t ex hålla diskussionsmöten med miljötema, upprätta naturstig eller involvera medlemmar i naturinventeringar eller andra naturåtgärder (CtG 2001).

Två andra rubriker i ISO-standardens (ISO 1996) som i princip saknar motsvarighet i CtG är ”Avvikelse, korrigerande och förebyggande åtgärder” (4.5.2) och ”Revision av miljöledningssystem” (4.5.4). Med tanke på golfklubbars mindre storlek kan man kanske tycka att

det sköts bra ändå genom att CtG-arbetsgruppen kan antas ha ganska bra kontroll på vad som händer på banan och i organisationen. Ett tydligare definierat ansvar och ett klarare krav om årlig revision av ledningssystem och måluppfyllande skulle ändå vara önskvärt för att bli minskad risken för avvikelser.

En viktig skillnad jämfört med ISO är också att CtG inte kräver att de betydande miljöaspekterna identifieras för just den aktuella klubben. Den miljöutredning som krävs i CtG är inte speciellt omfattande och identifierar inte de betydande miljöaspekterna, medan de betydande miljöaspekterna är centrala i ISO-standardens krav och ska ligga till grund för t ex miljömål, utbildning och verksamhetsstyrning. CtG är istället redan från början fokuserat på åtta olika miljöområden med ett antal specifika krav som ska uppfyllas (se bilaga 1) och klubben uppmanas att själva prioritera därutöver. En mer förutsättningslös miljöutredning för att se vilka aspekter som är betydande just för den egna klubben skulle bättre säkra att man arbetar med rätt aspekter. Jag ska återkomma till frågan om styrning av miljöaspekter i nästa kapitel.

Fyller CtG någon funktion? Varför inte använda ISO istället? Frågorna är lite retoriskt ställda. Jag ser klara fördelar med ett specifikt system som CtG. Det är tydligt anpassat just för golf och är mindre omfattande för att bättre passa den mindre organisationsstorlek som golfklubbar ofta har. Genom att CtG är specifikt för golf kan det också ha krav på mätning av miljöprestanda inom väldigt tydliga områden och skulle även kunna ha bestämda krav på viss miljöprestanda.

Ett godkännande enligt CtG idag är, liksom för t ex ISO 14001, inte ett bevis på att organisationen har en bättre miljöprestanda än sin ickecertifierade granne, utan bara att de arbetar med ständig förbättring. Det kan förstås vara ett problem att en klubb som faktiskt skapar betydande miljöproblem kan få "Committed to Green Certificate of Environmental Excellence". Några direkta miljöprestandakrav ingår inte i CtG idag, men skulle kunna läggas in i systemet. Det skulle kunna minska kritiken som annars finns mot miljöledningssystem och som bland annat framförts av Riksrevisionsverket (RRV 2001). Systemet skulle därigenom utvecklas till något av ett kombinerat miljölednings- och miljömärkningssystem.

En uppenbar fördel med CtG jämfört med ISO är att det uppfattas som intressant och används av golfklubbar. Kostnaden med ISO 14001-certifiering gör det otänkbart för de flesta klubbar att ISO-certifiera sig, men CtG är ett billigt och enklare alternativ.

I Sverige är CtG överraskande okänt bland golfklubbarna. Få klubbrepresentanter kände överhuvudtaget till systemet. Av de tre som beslutat arbeta efter CtG har två kommit igång och ingen har ännu nått godkännande från CtG. Erfarenheterna i Sverige av CtG är därför begränsade, men det som ändå framkom i intervjuerna var övervägande positivt. Samtidigt fanns åsikten att det var svåra formulär och att det kunde bli mer lättanvänt. En efterlyste också bättre kontakt mellan klubbarna som jobbar med CtG. Om tydligare information spreds om vilka som börjat arbeta med systemet skulle de kunna ha hjälp av varandra. Exemplet med samarbetet mellan de fem klubbarna i Kungsbacka som framkom i intervjuerna visar att det kan hjälpa fram klubbarna till bättre resultat.

Att CtG är så okänt i Sverige är en av dess stora nackdelar eftersom den goodwill som en certifiering leder till ofta är en viktig drivkraft och med ett okänt certifieringssystem riskerar den positiva uppmärksamheten att delvis utebli. ISO och även miljödiplomet är betydligt mer känt och har på det sättet en fördel jämfört med CtG.

Ett viktigt argument som kommit fram i intervjuerna mot att arbeta efter ISO-standarden är kostnaden, vilket också Birkenheim et al. (1999) tar upp. En bankkonsulent hade också erfarenheten att argumenten från vissa klubbar mot att börja arbeta med miljöplaner i första hand var ekonomiska. Samtidigt fanns erfarenheten bland de som redan arbetar aktivt med en miljöplan att det fanns pengar att tjäna genom t ex minskade energikostnader. Om den egen nytta som klubben kan få i form av minskade kostnader och ökad goodwill genom att strukturerat arbeta med miljöfrågor kan göras tydligare för klubbarna kan säkert intresset också öka.

6.3 Hur kan miljödiplomet och Committed to Green komplettera varandra?

Miljöplanen i SGF:s system verkar fungera som en bra inledning för att få igång ett miljöarbete och den ger klubbarna en enkel mall att gå efter när de börjar arbeta med miljöfrågorna. Men som nämnts ovan efterfrågas hjälp att komma vidare. CtG kan fungera som en fortsättning för de klubbar som vill gå vidare, vilket också nämdes av några bankkonsulenter.

Enligt intervjuerna med bankkonsulenter bör SGF i första hand prioritera den stora mängden klubbar som ännu inte kommit så långt i miljösammanhang. Där fyller miljödiplomet en funktion. De flesta konsulenter anser att SGF i första hand ska satsa på sitt eget miljödiplom framför CtG. Det är klart att det miljömässigt kan vara bättre att många tar ett litet steg framåt än att några få tar ett stort steg, men att hjälpa dem som verkligen vill prioritera miljöfrågorna kan ge positiva föredömen och goda exempel som kan bidra till att fler börjar arbeta med miljöfrågor. En ökad prioritering av CtG i Sverige skulle därför kunna leda till framsteg även hos det stora flertalet klubbar under förutsättning att informationen om framgångsclubbarna sprids.

En klubb arbetar aktivt både med CtG och miljöplan enligt SGF – S:t Arild GK. Där har de tagit fram en miljöplan enligt SGF:s riktlinjer (S:t Arild GK 2001) och en miljöredovisning för CtG (S:t Arild GK 2000). De inledde arbetet med CtG och har därefter gjort en miljöplan för att kunna få miljödiplomet (Hansson pers. meddelande). De har då valt att göra miljöplanen ungefär efter de punkter som CtG tar upp.

Miljöplanen med dess förtjänst att vara ett enkelt sätt för en klubb att ganska snabbt kunna komma igång och göra miljöförbättringar, nästan helt utan det pappersjobb som kan uppfattas byråkratiskt och tungt, är svårt att direkt koppla ihop med CtG. Där ska klubben efter upprättandet av en miljöpolicy, göra en enklare miljöutredning som sedan ska ligga till grund för ett miljöledningsprogram. Ska en klubb gå vidare från sin SGF-miljöplan till att arbeta efter CtG så måste man så att säga ta ett steg tillbaka och göra en miljöutredning.

En process från uppstart till utvecklat CtG-arbete, där stegen i miljödiplomet och CtG integrerats, skulle kunna se ut som följer. Klubben upprättar en miljöpolicy och helst inrättas en miljögrupp/miljökommitté. De gör upp en miljöplan, som även bör ta med de områden som CtG behandlar, men som inte står med i SGF:s miljöplan. Därefter påbörjas en miljöutredning som sedan ligger till grund för ett miljöledningsprogram enligt CtG, men som gärna kan inkludera de områden som tas upp av SGF:s miljöplan, men inte i CtG. Nu kan klubben jobba vidare och utveckla miljöledningsprogrammet för att efter 2-3 år klara alla CtG-kriterier och nå fullt godkännande.

Diskussionen om att ha flera steg har funnits även inom CtG i form av delcertifikat, med syftet att uppmuntra klubben på vägen mot fullt godkännande. Förslaget på hur det skulle kunna fungera togs fram av Sánchez (1998) och det står också med i kriterierna (CtG 2001), men används inte av CtG. De nationella golfförbund som vill använda dessa delcertifikat kan däremot göra det (Stubbs pers. meddelande).

6.4 Styrning av betydande miljöaspekter

I styckena om miljödiplomet och Committed to Green har jag diskuterat bristen på ordentlig miljöutredning i främst miljödiplomet. För att effektivt arbeta med förbättrad miljöprestanda är det väsentligt att man styr sina betydande miljöaspekter. Det är en viktig del i ISO 14001 och för att kunna styra dem krävs att man har identifierat vilka de är. Vad en betydande miljöaspekt är finns inte tydligt definierat. ISO 14001 (1996) säger bara att det är en miljöaspekt som har eller kan ha en betydande miljöpåverkan. Vilka aspekter som är de betydande varierar med mycket stor säkerhet mellan klubbarna. Även om organisationer har likartad verksamhet kan påverkan på miljöeffekterna antas variera stort för vissa miljöaspekter genom olika lokala förhållandena. Något som bl a har visats av Helenius (Manuskript). Utifrån de miljöutredningar som togs upp i teorin kan en diskussion om i vilken grad de betydande miljöaspekterna på de två aktuella klubbarna skulle kunna styras av miljödiplomet och CtG föras.

På Kallfors golfbana identifierade Barrud (Manuskript) åtta betydande miljöaspekter och på Söderåsens GK beskrev Svedenbrant (2001) sju aspekter. De flesta av dessa täcks relativt väl upp av de rekommenderade områdena i SGF:s miljöplan och de områden som CtG behandlar, även om de i systemen delvis behandlas på en mer övergripande nivå. En miljöaspekt som t ex användning av kalium på banan täcks inte direkt upp, men kan sägas ingå i kontroll av gödsling. Båda miljöutredningarna tar upp aspekter kring restaurangen, vilken inte tas upp av CtG. Eftersom områdena i miljöplanen och åtgärder utöver de grundläggande kraven i CtG bara är rekommendationer och krav att klubbarna ska jobba med betydande miljöaspekter saknas, så är risken stor att en klubb av okunskap, inte aktivt arbetar med alla de betydande miljöaspekterna.

6.5 Svenska Golfförbundets arbete med miljöfrågor på golfklubbar

Miljödiplomet lanserades 1999 och när mitt arbete startade hade bara 13 av Sveriges 413 klubbar fått det. Antalet som börjat upprätta miljöplaner var enligt senaste sammanställningen av miljöläget (SGF 2000a) 45 st av totalt 175 klubbar som ingick i sammanställningen (alla bankonsulenter hade inte rapporterat in). Bankonsulenter som sammanställer läget uppskattade att ca 10-20 procent av de som inte hade börjat 2000 har gjort det nu under senaste året (Spjuth pers. meddelande).

Det finns troligen flera olika orsaker till att relativt få klubbar än så länge kommit igång med ett strukturerat miljöarbete. Ett par av bankonsulenterna menade att intresset för miljöfrågor inte är så stort hos klubbarna. De flesta konsulenter uppfattade ändå reaktionen från de klubbrepresentanter de träffar som i första hand positiv till arbete med miljöplaner och en annan möjlig förklaring till det låga antalet diplomerade klubbar kan vara att SGF:s satsning på miljöplaner och miljödiplom fortfarande inte är speciellt känd hos viktiga nyckelpersoner i klubbarna. Av intervjuerna med bankonsulenterna framgår att de ofta tar upp frågan om miljöplaner och hör efter hur långt klubben kommit på det området. Samtidigt framgår att de ofta bara träffar greenkeepern som inte alltid är rätt person att initiera ett miljöplanearbete på klubben. Om bankonsulenternas budskap inte når rätt personer är risken stor att det inte kommer igång något arbete.

Mitt intryck av intervjuerna med klubbföreträdarna i klubbarna som fått diplom eller jobbar med CtG är att de antingen själva är engagerade i miljöfrågor, eller att någon annan person på en nyckelpost i klubben är engagerad. För att få igång övriga klubbar är det avgörande att få fram de engagerade medlemmarna som säkerligen finns i klubbarna. Golfen är en utomhus-sport där man har möjlighet till naturupplevelser och en undersökning för några år sedan visade att det var en av de viktigaste orsakerna till att folk började med golf (Ericsson pers. meddelande). Det finns alltså generellt ett högt naturintresse bland Sveriges golfare.

SGF centralt kan hjälpa till med att locka fram ett lokalt miljöarbete bl a genom en bra informations-spridning. Till sin hjälp har förbundet ett antal kanaler som idag inte utnyttjas så väl för att sprida miljöfrågornas vikt för golfen. Förbundsstyrelsen kunde t ex tydligare gå ut och visa att miljöfrågorna är avgörande för golfens anseende och borde vara lika självklara i klubbens verksamhet som juniorverksamheten. Båda handlar om satsningar på klubbens och i förlängningen sportens framtid. SGF har ännu inte själva antagit någon miljöpolicy. Några av bankonsulenterna tog upp att SGF centralt måste prioritera miljöfrågorna hårdare och ta upp frågorna vid olika möten med distrikt etc.

Tidningen Svensk Golf och hemsidan (sgf.golf.se) utnyttjas idag mycket dåligt för spridning av miljöfrågor. Där har förbundet möjlighet att nå 500 000 golfspelare, men intrycket man får är inte att miljöfrågorna är något centralt för förbundet. På hemsidan finns viss information om miljöplaner, men det ligger ganska dolt. I Svensk Golf är det ännu svårare att hitta något. Enligt sökningen på deras hemsida (svensk.golf.se 011207) fanns inget om varken miljö-diplom, miljöplan eller CtG under 2000-2001, förutom en notis med felaktigheter. Flera klubbar har dock nämnt att deras miljödiplomering har uppmärksammats i Svensk Golf och den motsägelsen har jag inte klarat ut.

I nummer 12-2000 av Svensk Golf (SGF 2000b) handlar ledaren om golfens miljöfördelar och den positiva miljöpåverkan golfen har men i samma nummer porträtteras Piteå GK på 5 sidor, helt utan att nämna att de just fått miljödiplomet. I den golfguide med beskrivningar av alla klubbar i Sverige som ges ut till alla golfare årligen (SGF 2001a) framgår relativt tydligt vilka klubbar som fått diplom och den märkningen har nämnts som drivkraft hos några klubbar i intervjuerna. I teckenförklaringen står dock att symbolen för miljödiplomerad klubb betyder ”Miljömärkt bana”, vilket felaktigt antyder att banan skulle vara miljöprestandamässigt bättre.

För att få igång arbetet på ett större antal klubbar räcker det inte att nå ut till greenkeepers. Styrelser, bankkommittéer och enskilda golfare måste också nås av information. Bankonsulenterna skulle kunna fylla en större funktion även i att nå andra nyckelgrupper på klubbarna. De skulle kanske i högre grad kunde träffa representanter för styrelsen, bankkommittén och andra viktiga organ och sprida information om arbetet med miljöplaner vid sina besök. En konsulent nämnde en satsning för ett par år sedan på att besöka styrelsemöten för att informera om miljöplaner. Det skulle kunna göras av fler.

Engagemanget hos bankonsulenterna är ett viktigt framgångsrecept för att locka och hjälpa fram arbetet på klubbarna. Vad gäller den del av miljöarbetet som denna studie tittar på, nämligen miljöplaner, miljödiplomering och CtG kan det vara frestande att läsa av bankonsulenternas engagemang i antalet klubbar som fått diplom eller börjat jobba med miljöplaner. Det är möjligt att det finns ett sånt samband, men det är inte hela sanningen. I intervjuerna kunde jag även se lite varierande syn på hur strikt kriterierna ska tolkas, vilket bör påverka antalet miljödiplom som delas ut.

För att SGF bättre ska nå sitt syfte med miljödiplomet; att visa omvärlden att golf kan vara bra för natur och miljö, krävs att man ökar trovärdigheten genom att satsa seriöst på miljöfrågorna och skaffa sig bättre kunskaper om den påverkan golfen har och redovisar det öppet såväl det positiva som negativa. Minst lika viktigt är förstås att det inte stannar vid ord, utan också leder till handling. Där är förstås miljödiplomet ett första steg. En ökad forskning kring golfens miljöpåverkan och ett initiativ till samarbete med naturvårdssverige skulle öka trovärdigheten och säkerligen förbättra anseendet hos omvärlden.

En fråga som inte tydligt tas upp i systemen, men som kom upp i intervjuerna är kring ny- och ombyggnader. De skapar miljöaspekter i sig, men hur de görs avgör också framtida miljöpåverkan (Svennberg 1999), vilket gör att det blir extra viktigt att bygga rätt från början. Därför är det allvarligt när golfklubbarna inte anser sig ha tid med miljöfrågorna i samband med expansion, vilket var erfarenheten hos några av bankonsulenterna. Sala GK har fått mycket beröm för sin miljö- och naturvårdsplan (Ericsson et al. 1999), men i samband med utbyggnad under 2001 har de nu fått kritik för att inte tagit naturvårdshänsyn (Klefbom 2001). SGF:s stöd till klubbar i samband med utbyggnader är extra viktig för att säkra att naturvårdshänsyn tas och att bygget görs så att miljöpåverkan blir så liten som möjligt i framtiden. Det är ofta vid ut-, eller nybyggnader som denna typ av kritik kommer.

6.6 Fortsatta studier

Denna studie kan vara till hjälp för Svenska Golfbundet i deras arbete med miljöfrågor på klubbnivå. Studien kan även vara till hjälp för klubbar som har ett intresse för att vidareutveckla sitt miljöarbete.

Det finns flera områden där det skulle behövas fortsatta studier på området golf och miljö. Som redan påpekats skulle fler miljöutredningar behövas för att få en bättre bild över vilka miljöaspekter som förekommer på svenska golfklubbar och vilka som kan tänkas vara betydande. Ger intervjusvaren en korrekt bild av de viktigaste aspekterna, eller är det andra frågor som bör fokuseras?

Vissa aspekters miljöpåverkan varierar med klubbarnas olika geografiska och ekologiska placering och en studie av vilka som varierar och hur de varierar skulle vara värdefullt. Utifrån en sådan studie skulle någon typ av checklista kunna göras för att bättre utvärdera de aspekter vars miljöpåverkan kan variera mycket. En sådan kunskap skulle kunna vara till stor hjälp för att enkelt bedöma vilka aspekter som kan vara betydande för en enskild klubb.

En undersökning kring golfspelarnas inställning till mer miljöanpassade golfbanor skulle vara intressant. Är det så att de flesta vill ha gröna greener april-oktober oavsett miljöpåverkan, som en bankonsulent fått höra, eller finns det förståelse och kanske vilja att förbättra för miljön och öka naturupplevelsen vid golfspel?

Fler studier kring hur den biologiska mångfalden kan gynnas på golfbanor skulle vara värdefullt. Här tror jag att golfbanor kan fylla en väldigt viktig funktion om bara kunskapen kan öka och spridas inom golfen om hur banor bör anläggas och skötas på bästa sätt för att gynna många olika arter.

Nyanläggande och ombyggnad är också ett mycket viktigt område att studera vidare. Miljön påverkas både direkt vid anläggandet, men banans framtida miljöpåverkan läggs också i hög grad fast. Att bygga rätt kan spara både miljö och pengar samt också förbättra golfens rykte.

7 Slutsatser

En utvärderande studie låter sig inte sammanfattas i några korta slutsatser. Diskussionskapitlet ovan innehåller ett antal slutsatser, men nedan sammanställs några av de viktigaste.

- Miljödiplomet och den tillhörande miljöplanen är ett bra system för golfklubbar att börja arbeta med miljöfrågor och snabbt kunna göra miljöförbättringar.
- Miljödiplomets största brist är avsaknaden av uppföljning och incitament att arbeta vidare. Uppföljning skulle kunna göras genom årligt godkännande av miljöplanarbetet, alternativt att det tydliggörs att diplommet endast är för klubbens första steg och att målet sedan är att klubbarna ska gå vidare med en fortsättning.
- Committed to Green kan fylla en viktig funktion som steg 2 för de klubbar som vill gå vidare efter att gjort en miljöplan och fått miljödiplomet, eftersom det är mer långtgående och är uppbyggt i flera steg med revision och ny ansökan vart tredje år.
- Jämförelsen mellan Committed to Green och ISO 14001 visar på skillnader på flera områden, men CtG innehåller ändå alla huvudkomponenter i ett miljöledningssystem. Skillnaderna syns bl a på ISO-standardens mer långtgående krav på rutiner, kontroll från högsta ledningen och krav på kunskap och kommunikation inom organisationen. Detta är områden där förbättringar skulle kunna göras. En ökad delaktighet från klubbmedlemmarna skulle också vara en viktig förbättring.
- I båda de studerade systemen finns risk att klubbarna arbetar med fel miljöaspekter eftersom krav på identifiering av vilka de betydande miljöaspekterna är saknas. En mer utförlig miljöutredning vore önskvärt, speciellt i ett steg 2.
- En trolig huvudförklaring till att få klubbar fått miljödiplomet eller börjat arbeta efter Committed to Green är att kännedomen om systemen är låg bland nyckelpersoner inom golfklubbarna.
- Svenska Golf förbundet har inte utnyttjat sina kommunikationskanaler speciellt mycket för att nå ut med information kring strukturerat, lokalt miljöarbete.
- En nyckel till framgång i en golfklubbs miljöarbete är att fånga upp engagerade medlemmar och ge dem möjlighet att arbeta med miljöfrågorna. Detta kan lämpligen göras inom en miljögrupp/miljökommitté som i första hand innehåller enskilda medlemmar men också har kontakt med styrelsen.

Tillkännagivanden

Jag skulle vilja tacka några personer som gjort denna uppsats möjlig, eller i alla fall hjälpt till att få den bättre än den annars skulle blivit utan deras hjälp.

Först vill jag tacka Maria Strandberg och alla de andra på Svenska Golf förbundets banenhet. Jag vill också tacka alla nämnda och onämnda klubb företrädare som ställt upp på intervjuer eller givit mig annan värdefull information.

Min uppsatsgrupp som givit synpunkter under resans gång och speciellt Sofi Helenius som är värd ett stort tack för allt stöd och alla värdefulla synpunkter.

Mårten Wallberg var den som placerade idén till ämnet i mitt huvud och som också hjälpt till med råd och synpunkter.

Maria Wetterstrand som "lurade in mig" på denna kurs har bidragit med synpunkter och stöd och Anna-Karin Andersson har hjälpt till med översättningar.

Sist men inte minst ska jag förstås tacka min handledare Monica Hammer på Institutionen för Systemekologi.

Tack allihop!

Referenser

Andersson, A., Johansson, M., Moberg, F. och Tidåker, P. (2000). Golf sportens miljöpåverkan. Positiva och negativa miljöeffekter av golfbanors anläggning och drift. Faktablad Golfbanor 2000 02 17 Natur och Miljö. Svenska Golf förbundet.

Anonym. (1998). Environmental Strategy for Australian Golf Courses. Edition 1 April 1998. Australian Golf Union.

Arvidsson, L., Gustafson, L. (1996). Dokumentation från seminarium om Golf och naturvård. Ostindiska Huset 27 februari 1996. Göteborgs Stadsmuseum.

Barrud, P. (Manuskript). Miljöutredning Kallfors Golfbana Järna 2001. Magisteruppsats höstterminen 2001. Systemekologiska institutionen, Stockholms Universitet.

Birkenheim, J., Löfqvist, H., Arnfalk, P., Backman, M. (1999). Miljödiplomerings i Sverige. En delrapport i projekt SMEMAS. IIIIEE Communications 1999:1. International Institute for Industrial Environmental Economics at Lunds University.

CtG. (2001). Committed to Green Recognition Criteria for Golf Courses. A Guide to Achieving Full Recognition. Draft 4 March 2001. Committed to Green Foundation.

CtG. (Odaterad). Committed to Green – Environmental Review Form.

Eiderström, E. (1999). Att sätta demokratin ur spel på ett välorganiserat sätt. Miljöguiden 1999:50-54. Miljörapporten. Ekonomi + Teknik Förlag AB.

Ericsson, B. och Spjuth, T. (1997). Miljöplan. Arbetsbok för klubbens miljöarbete. Svenska Golf förbundet.

Ericsson, B., Edblad, C., Kollberg, G., Lundgren, M., Olsson, U., Rönnkvist, A. (1999). Miljö- och Naturvårdsplan. Sala Golfklubb.

Helenius, S. (Manuskript). Gemensamt eller enskilda miljöledningssystem för bolag inom en koncern? Betydelsen av skild geografisk lokalisering för systemavgränsningen och de signifikanta miljöaspekterna. Magisteruppsats höstterminen 2001. Systemekologiska institutionen, Stockholms Universitet.

Henricson, C., Piper, L., Ryding, S-O. (2000). Ständig förbättring med ISO 14000. STG handbok 207. SIS Förlag AB.

Holm, F. och Thunberg, B. (1990). Handla Miljövänligt. Vardagshandbok för en bättre Miljö. 3:e upplagan. Naturskyddsföreningen.

ISO (1996). SS-EN ISO 14001. Miljöledningssystem – Kravspecifikation med vägledning för användning (ISO 14001:1996).

Klefbom, E. (2001). Naturen som kuliss. Miljöaktuellt nr 2001(10):6-7.

Koch, A. (1998). Development of environmental performance indicators for European golf clubs. Thesis for Master of Science in Environmental Management and Policy. Internationella institutet för industriell miljöekonomi. Lunds universitet. IIIIEE Master's Theses 98:18.

Lindgren, M. (1996). Habitatval för den Större vattensalamandern, *Triturus cristatus* i Botkyrka och Salems kommuner, Stockholms län. Examensarbete i zoologisk ekologi, Zoologiska institutionen Stockholms universitet.

Lorichs, B. (1999). Golfbanedesign. Om konsten att planera och utforma en golfbana. Svenska Golfförbundet.

RRV. (2001). SWEDAC:s kontroll av miljöcertifieringsorgan – en granskning. RRV 2001:27. Riksrevisionsverket.

Sánchez Hernández, A. M. (1998). A Systematic Approach to environmental improvement of European Golf Courses. An assessment of the "Committed to Green" programme. Thesis for Master of Science in Environmental Management and Policy. Internationella institutet för industriell miljöekonomi. Lunds universitet.

SGF. (1992). Golfbanan – en tillgång i naturen. Miljöprogram för Svenska Golfförbundet. Svenska Golfförbundet.

SGF. (1999). Miljödiplom – Kriterier. Dokument per e-post 010918 av Maria Strandberg, Svenska Golfförbundet.

SGF. (2000a). Lägesrapport miljöarbetet 2000. Sammanställda dokument från fyra av bankonsulenterna.

SGF. (2000b). Svensk Golf Nr 12 december 2000.

SGF. (2001a). Svensk Golfguide 2001. Svenska Golfförbundet.

SGF. (2001b). Internationellt handlingsprogram för Svenska Golfförbundet.

SGF. (Odaterad). Svensk Golfidrott inför 2004. Visionsdokument från förbundsstyrelsen Svenska Golfförbundet.

SJV. (2001). Jordbruksstatistisk årsbok 2001. Sveriges officiella statistik. Statens Jordbruksverk och Statistiska Centralbyrån.

S:t Arild GK. (2000). Environmental Statement. S:t Arild Golf club 28th of October 2000.

S:t Arild GK. (2001). Miljöplan S:t Arild golfklubb.

Stubbs, D. (1997). The Committed to Green Handbook for golf courses. European Golf Association, Ecology Unit.

Stubbs, D. (1999). An Environmental Management Programme and Green Label for Golf Courses and Other Sports Facilities. Technical Review. European Golf Association Ecology Unit/Committed to Green Foundation.

Svedenbrant, U. (2001). Miljöutredning Söderåsens GK

Svennberg, S. A. (1999). Så bygger vi en golfbana. Handbok för planering och genomförande av golfbaneprojekt. Del 1. Planering, byggande och drift. Svenska Golfbundet.

Internetkällor

sgf.golf.se Svenska Golfbundet

svensk.golf.se Tidningen Svensk Golf

www.committedtogreen.org Committed to Green

www.golfecology.com Committed to Green

www.audubonintl.org Audubon International

www.olympic.org Internationella Olympiska Kommittén

www.rf.se Riksidrottsförbundet. "Idrotten i siffror" Statistik för 2000.

Muntliga källor samt e-post (intervjupersoner finns i bilaga 2)

Ericsson, Bo. Svenska Golfbundet. 011207

Hammarström, Anders. Svenska Golfbundet. E-post 011212

Hansson, Per. S:t Arild GK. Telefon. 011220

Sintorn, Kim. Svenska Golfbundet. Telefon 010913 och 011122

Spjuth, Tomas. Svenska Golfbundet. Telefon 011219

Stubbs, David. Committed to Green. E-post 011210 och 011221

Svedenbrant, Urban. Alvesta GK. Telefon 011125.

Bilagor

Bilaga 1 – Grundläggande krav i Committed to Green

Miljöledning. Sju krav:

- En miljöpolicy, undertecknad av klubbledningen, ska antas.
- Tillsätt en ”Committed to Green”-arbetsgrupp som aktivt arbetar med projektet.
- Ett miljöutredningsformulär ska fyllas i för att fastställa den ursprungsnivå utvecklingen ska jämföras med.
- Upprätta en karta över klubbområdet som ska användas som grund för skötselplaner.
- Ett skriftligt miljöledningsprogram ska upprättas och genomföras.
- Sammanställ en förteckning över relevant miljölagstiftning (ett grundläggande krav inom alla de åtta miljöområdena är att kontrollera att lagen efterlevs).
- Övervaknings-, registrerings- och utvärderingssystem ska vara i drift.

Naturvård. Tre krav:

- Genomför en grundläggande inventering av flora, fauna och livsmiljöer inklusive;
 - detaljerade beskrivningar av livsmiljöer, kartläggningar och utvärderingar,
 - specifika beskrivningar av de nyckelarter som hittats: exempelvis ovanliga eller minskande arter (internationellt, nationellt eller lokalt), skyddade arter eller attraktiva/iögonfallande arter,
 - bifoga artlistor på flora, fåglar och däggdjur kända för att hålla till på klubbområdet.
- Notera om det finns tillämpligt lagstadgat skydd av områden, livsmiljöer eller arter och i så fall hur detta påverkar hur arbetet bedrivs.
- Beräkna hur stor del av klubbområdet som upptas av:
 - spelyta (intensivt skött mark)
 - naturmark (låg skötselintensitet)

Landskap och kulturarv. Två krav:

- Ta reda på vilken lagstiftning som gäller för landskap och kulturarv inom och runt klubbområdet (*generell översättning för svenska förhållanden*).
- Gör en landskaps och kulturarvsvärdering, som ska innehålla:
 - definition av landskapets karaktär,
 - inre bedömning: definition av olika landskapszoner inom klubbområdet,
 - yttre bedömning: utvärdering av klubbområdets påverkan på landskapsbilden utifrån betraktat,
 - bedömning av den historiska miljöns värde.

Vattenhushållning. Sju krav:

- Ange varifrån det vatten som används kommer ifrån – gör åtskillnad mellan klubbhuset och golfbanan om detta är tillämpligt.
- Ange uppgifter om årlig regnmängd.
- Ange årlig vattenförbrukning uttryckt i kubikmeter, helst fördelat på olika användningsområden.
- Ange den totala andelen bevattnad yta i relation till total spelyta.
- Ta reda på vart allt avlopps- och avrinningsvatten tar vägen efter att lämnat klubbområdet.
- Utför regelbundna grundläggande kemikalieanalyser av kvaliteten på in- och utgående vatten.
- Bekräfta att regler om sprutfria skyddszoner kring vatten följs.

Grönyteskötsel (utsläppskontroll). Sex krav:

- Dokumentera gräskötselprogram och ange hur ofta olika åtgärder vidtas.
- Redovisa den totala årliga näringstillförseln, hur stor areal som gödslas och hur ofta detta sker.
- Redovisa den totala årliga pesticidanvändningen (skilj på herbicider, fungicider, insecticider och övriga preparat), hur stor areal som besprutas och hur ofta detta sker.
- Förteckna alla sjukdomsförekomster och skadeutbrott.
- Definiera toleranströsklar för de mest sannolika/vanliga, specificerade skadorna och sjukdomarna.
- Efterlev den lagstiftning som finns för registrerade/godkända produkter.

Avfallshantering. Nio krav:

- Upprätta en policy om att minska avfallet vid källan.
- Upprätthåll en förteckning över alla farliga produkter som finns på klubbområdet.
- Förvara, använd och återlämna farliga produkter i enlighet med gällande lagstiftning och produktanvisningar.
- En tydligt definierad olycksfallsplan ska finnas.
- Rådgör med lämpliga lokala specialister/myndigheter för att bekräfta att kraven efterlevs.
- Förbered för sopsortering (oljor, metall, plast, glas, kompost etc).
- Upprätta en för området lämplig policy för omhändertagande av gräsklipp.
- Kvantifiera den årliga mängden fast avfall.
- Kvantifiera den årliga mängden farligt avfall.

Dessa siffror ska vara uppdelade på de olika områdena på klubben.

Energieffektivitet och upphandlingspolicy. Fyra krav:

- Undersök den energibesparingspotential som finns inom klubben.
- Beräkna den totala årliga användningen av energi.
- Beräkna den totala årliga förbrukningen av fossila bränslen.
- Beräkna den totala årliga förbrukningen av smörjmedel och hydrauliska oljor.

Utbildning och arbetsmiljö. Fem krav:

- Förse alla anställda och entreprenörer med information om potentiella miljöeffekter av den verksamhet de utför.
- Säkerställ att all personal är utbildad i enlighet med den lagstiftning som gäller för de uppgifter de har, exempelvis handha kemikalier och motorsågar.
- Registrera antalet olyckor, av vilket slag och hur allvarliga de är, både på arbetsplatser och allmän plats.
- En nödläges- och olycksplan ska finnas i enlighet med nationell miljö-, hälso- och säkerhetslagstiftning.
- Registrera personalens utbildning – antalet timmar per person och år.

Kommunikation och allmän medvetenhet. Tre krav:

- Deltagande i miljöprogram måste tydligt kommuniceras till all personal, medlemmar och besökare:
 - certifikat och allmän information ska anslås på allmän plats.
 - miljöfrågor ska behandlas i årsredovisningen.
- Miljöuppgifter ska förvaras på klubben och göras tillgängliga för inspektion på begäran.
- Offentliggör information om skötselåtgärder.

Bilaga 2 – Intervjuade personer

Miljödiplomerade klubbar (Geografiskt område, klubb, diplomeringsår, intervjuad person, intervjudatum)

- 1 Ronneby GK, 2001, Klubbchef (var ordf. när miljöplanen gjordes) Krister Bergfors 1/11
- 1 Kvarnby GK, 2001, Ordf. Jan Ramkvist, 15/11
- 2 Alvesta GK, 1999, Ordf. Jan Olof Ericsson 22/11, viss komplettering, Urban Svedenbrant.
- 2 Herrljunga GK, 2001, Ordf. Per-Olof Andersson, 4/11
- 3 Flädje GK, 2000, Ordf. Pär-Gunnar Åhäll 4/11, komplettering miljöansv. Kim Sintorn 22/11
- 3 Halmstad GK, 2000, Ordf. Stefan Ågren, 5/11
- 3 Kungsbacka GK, 2000, Ordf. Bengt Löfquist, 8/11
- 3 Särö GK, 2000, Ordf. Leif Aurell, 18/11
- 3 Haverdals GK, 2001, Ordf. Clas-Göran Andersson, 8/11
- 3 Gräppås GK, 2001, Sekr. Björn Hulthe och Miljökommittéordf. Olle Svensson, 20/11
- 4 Lidköping GK, 2001, Ordf. Ulf Hellgren, 27/10
- 7 Sonfjällets GK, 2000, Ordf. Gösta Öhrman, 6/11
- 7 Piteå GK, 2000, Ordf. Ove Marklund, 15/11

Committed to Green-klubbar (Geografiskt område, klubb, intervjuade personer och intervjudatum)

- 1 Ljunghusens GK: Ordf. Bengt Olsson 15/12 och Klubbchef Stig Persson 19/12 och 21/12
- 1 S:t Arild GK: Ordf. Tommy Johansson (avgick i dec.) och greenkeeper Per Hansson 20/12
- 1 Rya GK: Ordf. Alf Karlsson 10/12 och Bankommittéordf. Ola Andersson 18/12

Övriga klubbar (Geografiskt område, klubb, intervjuad person och intervjudatum)

- 2 Visby GK: Ordf. Roland Thörnroos, 25/11
- 4 Sala GK: Arbetande ordf. Roland Nilson, 10/12
- 5 Viksjö GK: Ordf. Rolf Englund, 1/12
- 5 Idrefjällens GK: Ordf. Göran Ritterfält, 16/12
- 6 Uppsala GK: Karl-Johan Köhler, 15/12
- 6 Botkyrka GK: Ordf. Lars Elmblad, 5/12 och klubbchef Kjell Nilsson, 13/12

Bankonsulenter (Arbetsområde/Geografiskt område, namn, intervjudatum, ingående distrikt i arbetsområdet)

- 1 Anders Bauer, 19/12, (Skåne, Blekinge)
- 2 Tomas Spjuth, 6/12, (Småland, Gotland, Öland och del av Västergötland)
- 3 Kim Sintorn, 21/12, (Göteborg, Bohuslän-Dal och Halland)
- 4 Jan Stavås, 19/12, (Östergötland, Västmanland och del av Västergötland & Stockholm)
- 5 Bengt Svärd, 18/12, (Dalarna, Örebro län, Värmland och delar av Stockholm)
- 6 Tomas Näselius, 18/12, (Södermanland, Uppland och delar av Stockholm)
- 7 Björn Israelsson, 14/12, (Jämtland/Härjedalen, Medelpad, Ångermanland, Norr/Västerbotten och Gästrik/Hälsingland)

Bilaga 3 – Intervjumanus

Miljödiplomerad klubb:

Namn och funktion/titel:

Har ni några uppsatta miljömål?

Har ni gjort någon genomgång av er miljöpåverkan?

Vilka tycker du är de viktigaste miljöaspekterna på er klubb? (positiva och negativa)
(biologisk mångfald, bekämpningsmedelsanvändning, konstgödselsanvändning, vattenanvändning, energianvändning (olja, bensin, el), övrig resursanvändning, avfallshantering, intressekonflikt med friluftsliv, utbildning och information, annat).

Har ni kunskap om ifall det finns några hotade arter på er bana?

**Har ni någon miljögrupp, miljöansvarig eller liknande?
Vem/vilka? (funktioner)**

Har ni några aktiviteter på miljöområdet för medlemmarna? Vad?

Hur tycker du att ert arbetet med miljöfrågor har förändrats genom miljödiplomet?

Vad har varit största problemen med att införa det som krävs för miljödiplomet?

Hur har det gått jämfört med förväntningarna innan?

Har ni uppmärksammats något för att ni fått miljödiplomet?

Tycker du att det saknas något i miljödiplomet för att bättre nå miljömålen och förbättra för miljön? Vad?

**Hur fick ni information om miljödiplomet?
Har informationen varit tillräcklig?**

Varför bestämde ni er för att satsa på det?

Känner du till Committed to Green?

Hur fick du information om Committed to Green?

Har informationen varit tillräcklig för att kunna bedöma om detta är något ni kan vara intresserade av?

Har ni funderat på att börja arbeta enligt Committed to Green?

Varför inte? (Vet för lite om det, känns dyrt, krångligt/tidskrävande, för lågt intresse, annat)

Committed to Green-klubb:

Namn och funktion/titel:

Har ni några uppsatta miljömål?

Har ni gjort någon genomgång av er miljöpåverkan?

Vilka tycker du är de viktigaste miljöaspekterna på er klubb? (positiva och negativa)
(biologisk mångfald, bekämpningsmedelsanvändning, konstgödselsanvändning, vattenanvändning, energianvändning (olja, bensin, el), övrig resursanvändning, avfallshantering, intressekonflikt med friluftsliv, utbildning och information, annat).

Har ni kunskap om ifall det finns några hotade arter på er bana?

Har ni någon miljögrupp, miljöansvarig eller liknande?
Vem/vilka? (funktioner)

Har ni några aktiviteter på miljöområdet för medlemmarna? Vad?

Hur tycker du att ert arbetet med miljöfrågor har förändrats genom Committed to Green?

Vad har varit största problemen med att införa Committed to Green?

Hur har det gått jämfört med förväntningarna innan?

Har ni uppmärksammats något för att ni jobbar med Committed to Green?

Tycker du att det saknas något i Committed to Green för att bättre nå miljömålen och förbättra för miljön? Vad?

Hur fick ni information om Committed to Green?
(om inte genom SGF, så fråga: Har ni hört om Committed to Green genom SGF, bankonsulenter eller Svensk Golf?)

Har informationen varit tillräcklig?

Varför bestämde ni er för att satsa på det?

Känner du till SGF:s miljödiplom?

Hur fick du information om miljödiplomet?

Vad tycker du om miljödiplomet?

Icke-certifierad/diplomerad klubb:

Namn och funktion/titel:

Har ni några uppsatta miljömål?

Har ni gjort någon genomgång av er miljöpåverkan?

Vilka tycker du är de viktigaste miljöaspekterna på er klubb? (positiva och negativa)
(biologisk mångfald, bekämpningsmedelsanvändning, konstgödselsanvändning, vattenanvändning, energianvändning (olja, bensin, el), övrig resursanvändning, avfallshantering, intressekonflikt med friluftsliv, utbildning och information, annat).

Har ni kunskap om ifall det finns några hotade arter på er bana?

Har ni någon miljögrupp, miljöansvarig eller liknande?
Vem/vilka? (funktioner)

Har ni några aktiviteter på miljöområdet för medlemmarna? Vad?

Känner du till SGF:s miljödiplom?

Hur fick du information om miljödiplomet?

Har informationen varit tillräcklig för att kunna bedöma om detta är något ni kan vara intresserade av?

Har ni funderat på att börja arbeta enligt miljödiplomets krav och ansöka?
Varför inte? (Vet för lite om det, känns dyrt, krångligt/tidskrävande, för lågt intresse, annat)

Känner du till Committed to Green?

Hur fick du information om Committed to Green?
(om inte genom SGF, så fråga: Har ni hört om Committed to Green genom SGF, bankkonsulenter eller Svensk Golf?)

Har informationen varit tillräcklig för att kunna bedöma om detta är något ni kan vara intresserade av?

Har ni funderat på att börja arbeta enligt Committed to Green?
Varför inte? (Vet för lite om det, känns dyrt, krångligt/tidskrävande, för lågt intresse, annat)

Bankonsulent:

Arbetsområde:

Hur många klubbar har du inom ditt arbetsområde?

Hur ofta besöker du varje klubb?

Till hur stor del är det på ditt initiativ och hur ofta är det klubben som tar kontakt och vill träffa dig?

Vilka är det du träffar när du är ute?

(Ordförande, Greenkeeper, Klubbchef...)

Har du fått eller gått någon utbildning kring miljöfrågor? Vad?

Vilka tycker du är de viktigaste miljöaspekterna för klubbarna i ditt arbetsområde?

(positiva och negativa) (biologisk mångfald, bekämpningsmedelsanvändning, konstgödselsanvändning, vattenanvändning, energianvändning (olja, bensin, el), övrig resursanvändning, avfallshantering, intressekonflikt med friluftsliv, utbildning och information, annat).

Brukar klubbarna ta upp miljöfrågor med dig? Vilka?

På vilket sätt brukar du ta upp miljöfrågor med klubbarna? Vilka frågor?

Tycker du att du fått tillräcklig informationen om miljödiplomet och miljöplaner för att du ska kunna prata med klubbarna om det?

Brukar du aktivt försöka få klubbarna att arbeta efter miljödiplomets kriterier?

Vad är klubbarnas reaktion på att börja jobba på det sättet?

Vad tycker du om miljödiplomet? Kan det förbättras (hur), eller borde man göra något annat (vad)?

Känner du till Committed to Green?

Hur fick du information om Committed to Green?

Tycker du informationen varit tillräcklig för att du ska kunna prata med klubbarna om det?

Har du tagit upp Committed to Green med någon klubb? Reaktion?

Vad tycker du om Committed to Green? Kan det förbättras? Hur?

Borde SGF satsa mer på Committed to Green? Varför (inte)?

Vad tycker du om centrala SGF:s arbete med miljöfrågor?

Hur kan det förbättras?

Vad tror du är viktigast för lyckat miljöarbete i klubbarna?